

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GENNEM HELSINGØR

EN VEJLEDNING FOR HELSINGORANERE OG BYENS GÆSTER

AF

Laurits PEDERSEN

24

2 originale Kort.

72 Illustrationer.

Alle Rechte vorbehalten.

All rights reserved.

Strandgade med
Øresunds Toldkammer
(1740—1860)

Maleri
paa en Skydeskjæde
1832

NATIONALBIBLIOTEKETS BILJETER

Udsigt over Sundet, Helsingør og Kronborg fra Bakkerne ved Kronborg Ladegaard 1825. Efter Maleri af J. P. Müller (1785—1854).

Sundet ved Helsingør af Carl Locher.

Sundet og Sundtolden.

Ved Krogen og Sjællandsøre.

DEJLIGE ØRESUND. Det umiddelbare Indtryk, man faar, naar man for første Gang fra Bakkerne ser ud over Helsingør, har fundet sit jævne og ligefremme Udtryk i *Carl Plougs*

»Dejlige Øresund
kantet med Klint og Lund,
stolte Byer, guldbesaa'de Agre.«

Drachmann finder, at kun Messinastrædet og Bosporus kan maale sig med Øresund. Han elsker de helsingørske Skove med de stille Søer, »Soria-Moria-Landet østen for Sol og vesten for Maane«, hvor den evige Nord-Nordvest suser sin Sang i de stive, tunge Kroner, og hvor man strækker sig paa den grønne Skrænt og lader Øjet som en søgende Maage sænke sig i det bølgefurede Sund. »Faa andre Skove har saa shakespearek en Susen gennem Kronerne.« »I denne Skov bliver selv en ganske almindelig København Digter«.

Ingen dansk Digter har dog følt sig saa betaget af Sundets Skønhed som *H. C. Andersen*. En Junidag i 1826 stod han paa den høje Skrænt bag Marienlyst Slot og saa for første Gang ud over Byen og Sundet mod Skaanes Kyst og Tycho Brahes Ø. Synet er for ham saa »opløftende«, at det faar ham til at tro paa,

at »den første Grad i vor Lyksalighed efter Døden vil bestaa deri, at Aanden fri kan svinge sig hen og se alt det skønne paa Jorden.«

ØSTERSØENS PORT. Øresund er og var dog mere end en Skønhedsaaenbaring for den fremmede Gæst. — »Du, Danskes Vej« synger Johannes Ewald, og Sundet er ikke alene Danskes, men alle Sømænds Vej. Som »Østersøen« endnu er Navnet paa det Hav, man kommer til ved at sejle ind gennem Sundet, saaledes var »Vestersøen« endnu i Christian IV's Dage en samlet Betegnelse for de Vande, man kom til, naar man stævnedes Sundet ud vesterpaa, ligefra Kullen helt op til Nordkap. Sundet var Skellet. Indgangen til dette regnedes ved Kullen, hvor Kullebonden holdt et Fyr vedlige. Og Stedets Betydning markeredes ved, at enhver Sømand, der første Gang passerede det, tre Gange blev hejset op til Raaen og derfra plumpet ned for at døbes i Sundets Bølger, medens fornemme Personer, der vilde slippe for denne Vanddaab, maatte købe sig fri for en Daler, hvilket kaldtes »at hønse for Kullen«.

SILDEFISKET. I Middelalderen var det *Sildefisket* i September, der drog de fremmede til Øresund. Det fortælles af et Øjenvidne, at her hvert Aar samedes 40,000 Fiskerbaade, 500 større Handelsskibe og henimod 300,000 Mennesker. Men Samlingsstedet var Markedet ved *Skanør*. Markedsafgiften her var den danske Konges betydeligste Indtægt. Og her mødtes Handelsfolk fra hele Nordeuropa. Men *Sundtrafikken* var ringe, thi vesterpaa gik Handelsvejen over Land (Hedeby—Ribe, senere Lybæk—Hamborg), og Sejladsen nord om Skagen var en vovelig Kamp mod Elementerne og mod Sørovære. Og Hansestæderne (Lybækkerne) kæmpede til det sidste for Bevarelsen af den Handelsvej, der gjorde dem til Herrer over Nordeuropas Handel.

SUNDTOLDEN. Efterhaanden lærte man at bygge bedre Skibe og at navigere sikrere, saa man nok turde vove sig paa Langfart. Da Sildestimerne i Aarene 1400—1425 trak nord paa, og da Hollænderne nu foretrak at handle direkte paa Visby og Rusland i Stedet for at mødes med Østens Folk ved Skanør, sygnede Markedet her hen. Men Sundtrafikken tog til, bl. a. fordi Danmarks Konge som Herre over hele Norden og over Havet fra Finland til Nordkap efter Evne holdt Søværne i Ave.

Erik af Pommern, som mistede den betydelige Indtægt, han havde haft af Skanørmarkedet, skaffede sig en Erstatning ved at kræve en Told af de Skibe, der passerede Sundet. Det fremgaar, at Motiveringens har været omtrent den samme. Ved Skanør betalte Købmændene deres Markedsafgift til Landsherren, fordi

Et af de bevarede Gobelinere fra Riddersalen paa Kronborg, fremstillende Sundtoldstadens Grundlægger Erik af Pommern. Gobelinerne forestillede Danmarks 111 Konger fra Dan til Frederik II og var udført i 1580-erne af Hans Knieper.

han skaffede dem den Markedsfred, som var fornøden for, at Handel kunde finde Sted. Sundtolden var en tilsvarende Afgift til den nordiske Konge, som skaffede de søfarende nogenlunde Fred for Sørovere ved hvert Aar at holde en Flaade ude saavel paa Østersøen som paa Vestersøen.

»**KROGEN**«, »**BJERGET**«, »**TEGLBAKKEN**«. Fra den høje Klintevold bag det gamle Helsingør gik en lavere Udløber af Form som »Grenen« ved Skagen omtrent følgende Kongensgades sydlige Side og videre ud til Pynten. Paa dennes Spids byggede Erik af Pommern 1426 Slottet »Krogen«, hvis Mure i vore Dage staar afdækkede inden i *Kronborg*. Det var egentlig denne Udløber af Klinten, der fik Navnet »Krogen«. En Stump Gade, der gaar over dens højeste Del, hed indtil for faa Aar siden »*Bjerget*«, men er nu indlemmet i »*Bjergegade*«. Det følgende Stykke ud for Karmeliterklosteret hed »*Teglbakken*«, formodentlig fordi her brændtes Sten til Klosteret. Da Ordet »*Hals*« ofte betegner et saadant frempringende Næs, er det utvivlsomt denne Krog eller Hals, der er Oprindelsen til Navnet Helsingør. (Se Kortskitsen for i Bogen).

Fra Krogens Bakkekam skraanede Jordsmonnet jævnt ned mod søndre Strand, og paa denne Skraaning anlagdes Erik af Pommerns Helsingør, Sundtoldsbyen, 1426. Den omfattede tre Parallelgader, nemlig *Sudergade*, der viser, hvor højt Byen naaede op ad »*Bjærget*«s Skraaning, *St. Olai*gade, der dengang hed *Mellemgaden*, og *Stengade*. Den sidste var Byens Hovedgade. Paa dens Sydside laa Købmandsgaardene, strækkende sig ca. 50 m mod Stranden. Bebyggelsen i den nuværende *Strandgade* paa begge Sider af Gaden samt hele Jernbaneterritoriet maa man tænke sig borte, Sundets Bred var her omtrent den nuværende *Strandgade*.

»**STRØMMEN**«. Syd for Erik af Pommerns By løb »*Strømmen*« eller, som den senere kaldtes, »*Grøften*«, over hvilken førte to Broer ind til Byen, een ind til *Stengade*, og en anden — omtrent ud for *Anna Quiens Stræde* — ind til *Strandbredden*. »*Strømmen*« var Afløb for en Række nu for største Delen forsvundne Søer og Damme, der laa i ubrudt Række ude fra den nuværende *Kronborg Ladegaard* og ind til den nuværende Kirkegaard. Den løb ned gennem Kløften syd for den franske Krigergrav (*Skottebakken*), drejede ved *Rosenkilden* i Retning mod *St. Nicolai Kloster* og løb vest for dette parallelt med og vest for *Klosterstræde* og *Gyldenstræde* ud i Sundet, hvor den mandede ud inderst i *Svingelbugten* mellem *Krogen* og *Sjællandsøre*.

Svingelbugten med Udløbet af »Strømmen« set fra Sjællandssø.

SJÆLLANDSØRE. Sjællandssø var Navnet paa det lave sandede Forland ud for *Valdemarsbakken* eller *Borrevold*, hvor det gamle *Flynderborg* laa eller havde ligget. Dets Navn maa ses i Forbindelse med Skanør (Skaanes Øre). Dets sydligste Del bortskyllede 1817, saa man ude ved Trykkerdammen maatte føre Københavnsvejen ind over et Hjørne af Klinten, og tidligere har Havet antagelig taget andre Partier. Sjællandssø var i hvert Fald før i Tiden større, Svingelbugten dybere og Krogens Bakkekam betydeligt højere og langt mere fremtrædende dengang, da den ubebygget ragede op over Byens Huse. Paa dens ubebyggede Del fra Sudergade til Bjergets Top var »Kagholmen«, Byens ældste Rettersted. »Strømmen«, der endnu paa Christian IV's Tid drev to Vandmøller i Byen, har uden Tvivl været et saa betydeligt Vandløb, at den tidligere Middelalders lidet dybtgaaende Fartøjer kunde søge op og finde Leje her, skærmede af det syd for »Strømmen« fremspringende *Sjællandssø*.

Krig og Pest, men Haab til Havet.

HELSINGØRS HISTORIE er Sundtoldens Historie. Vi skildrer her dens Hovedtræk i nogle faa Linier, hovedsagelig Opgangstiderne, til hvilke de karakteristiske gamle Bygninger, som endnu er bevarede, kan henføres.

Helsingør fra Syd med Bymur. Efter en Haandtegning af Cornelis Vroom den Yngre 1645, da en hollandsk Flaade gik gennem Sundet.

I. Byens første Stortid skabes ved Erik af Pommerns Indførelse af Sundtolden, hans omtrent samtidige Opførelse af Slottet »Krogen«, Sundets Vogter, og Grundlæggelsen af Byens tre Klostre, *St. Nicolai-* (Sortebrødre-) Klostret ved Svingelen, *St. Anna-* (Graabrødre-) Klostret, hvor nu Marienlyst Slot ligger, og *St. Marie-* (Karmeliter- eller Hvidebrødre-) Klostret.

Bevarede Minder fra denne Tid er Karmeliterklostret, Karmeliternes (1632 forhøjede) Sygehus i Hestemøllestræde og et Par smukke gotiske Gavle i Gammel Færgestræde.

Nedgang fulgte, da Byen 1522 afbrændtes af Lybækkerne og siden i Grevens Fejde indtoges to Gange. Resultatet var, at Byen 1543 kun har ca. 80 Borgere, d. v. s. snarere under end over 1000 Indbyggere.

II. Dens anden Opgangtid er Frederik II's og Christian IV's Tid. Den begynder 1567, da Peder Oxe faar indført *Lastetold*.

Fra først af betaltes Sundtolden med en Rosenobel pr. Skib; men jo større Skibene blev, jo mere de kunde fragte, og jo mere Pengenes Værdi sank, desto ufordelagtigere blev denne Betalingsmaade. Allerede Erik af Pommern havde lagt Mærke til, at »Skibene voksede fra Dag til Dag, men Mønten blev ringere«. Da man nu 1567 foruden Tolden af Skibet begyndte at opkræve en særlig Told beregnet efter Ladningens Størrelse, steg Indtægten straks fra 45,000 Dlr. til det tredobbelte.

Frederik II opfører Kronborg og skænker Byen Kvarteret fra Kongensgade ud til Lappen. Christian IV bygger den en Havn, hegner den med Bymur og Porttaarne mod nordre og søndre Strand og sætter et 75 Alen højt Spir paa Bykirken St. Olai.

Paa Helsingørs Rhed, hvor Skibene standsede for at betale Told, udviklede der sig et helt *Sundmarked*, idet ikke alene Smaaskuder fra de nærmeste Sundbyer, men selv Ølskibe fra Rostock møder op for at handle med de provianterende Skibe. I Helsingør dannes et *Bryggerlav*, der fortrænger Rostockernes Ølskibe, og et *Skudeskipperlav*, der henter de til Sundmarkedet fornødne Levnedsmidler fra Issefjordens og Limfjordens Kyster.

Byens Indbyggerantal stiger og kulminerer ved 1625 med ca. 8—10,000, saa Helsingør indenfor det nuværende Danmark var den største By efter Hovedstaden.

Men allerede inden dens Fremgang var standset, var dens Modgang begyndt. Gang paa Gang hærgedes den af Pest, de værste Pestaar var 1625, 1654 og 1711, hertil kom Krigene, ikke alene dem med Svenskerne, hvor Byen plagedes af Troppeoverførsler og 1658—60 var besat af Fjenden, men ogsaa de vesteuropæiske Søkrige, der lammede Byens Næring ved at standse Sundtrafikken.

Efter Pesten 1711, der krævede 1800 døde, har Indbyggerantallet næppe naaet de 2000, først 1770 var det oppe paa 3400.

III. **Den tredje og sidste Opgangstid** for Sundtoldstaden skyldes den Samfærdselsmidlernes Udvikling og Handelsomsætningens Stigning, der begynder ved Midten af det 18. Aarhundrede og vedbliver, saalænge Sundtolden bestaar. 1752 passerede 6000 Skibe, 1792 var man naaet op paa 12,000 og 1853 paa 24,000. Ved denne stærke Stigning blev Virkningerne af de trange Aar 1808—14, der bragte mange af Helsingørs store Skibsklareringsforretninger til Fald, forholdsvist hurtigt genoprettet. Som sidste Udslag af Sundtoldstadens Velstand staar *Byens Raadhus*, der opførtes 1854—56.

IV. **Sundtolden ophæves 1857.** Danmark fik en Erstatning paa ca. 70 Millioner Kroner; men for Helsingør laa Fremtiden mørk og trist. Herligheden var forbi, og ingen Opgang mere i Vente.

En Tid endnu gik dog Forretningslivet saa nogenlunde. Saa længe Hovedparten af de passerende Fartøjer var de langsomme Sejlskibe, der oftest maatte proviantere under Vejs, vedbliver de af gammel Vane at søge de helsingørske Skibsprovianteringsforretninger. De hurtigt sejlene Dampskibe gik derimod forbi, og da Sejlskibene efterhaanden helt forsvandt, blev Helsingør en fattig By, en meget fattig By, blot rigt vant, hvad der ikke gjorde Sagen bedre.

Den var imidlertid som ingen anden dansk By vant til *skiftende Kaar, Op- og Nedgang* havde altid vekslet her med bratte Omslag. Den ramtes haardt, naar et Par Tusind af Indbyggerne døde af Pest, som de fremmede Gæster saa hyppig førte med sig, eller naar alt, hvad Borgerne ejede, fortæredes af indkvarterede svenske eller danske Soldater. Men var der blot mange Skibe i Sundet, saa strømmede Pengene hurtigt ind igen, og de døde erstattedes straks af ny indvandrede. Langt værre var det, naar der f. Eks. i Krigsaaret 1808 kun passerede 121 Skibe, og Byens Borgere altsaa skulde leve af $\frac{1}{100}$ af den Indtægt, man havde i 1796, da der passerede over 12,000.

HAAB TIL HAVET. Den Statue af *Erik af Pommern*, man har rejst paa Torvet, bærer Indskriften: »*Mit Haab staar til Havet*«. Det er Kong Eriks Ord, sat her som Byens Valgsprog. — En beslægtet Tanke har fundet sit Udtryk i det Kunstværk, som en Billedhugger af gammel helsingørsk Æt, *Rudolf Tegner*, har rejst ved søndre Mole, hvor Strandstien begynder: Herkules i Kamp med Hydraen, Havets mystiske Magt.

Da Helsingør berøvet alt skulde søge at redde sin Tilværelse, vendte den sig paany mod Havet. Det blev *det store Jærnskibs-*

værft, som afløste et Par smaa Træskibsværfter, og *den mondæne Badeanstalt Marienlyst*, der fra først af var indrettet i det nuværende Marienlyst Slot, men senere udviklede sig til en Række *Hotelbygninger og Villaer* langs den friske nordre Strand, ja og saa hele det *Ferie- og Badeliv i Sommersol* ved Skov og Strand langs Kysten i Nord og Syd, som Marienlyst blev Banebryder for, — det blev alt dette, der gav Helsingør et nyt Grundlag for sin Tilværelse. Dens Kamp mod Hydraen er aldrig endt, men dens Haab til Havet blev ikke skuffet. Tværtimod. Nu brød den sin gamle Grænse, de røde Huse voksede op over Klintevolden og bredte sig ud over Bakkerne, der hvor Byens gamle Rektor, Salmedigteren *Hans Christensen Sthen* kun saa »Solen skinne over Mark og Kær«.

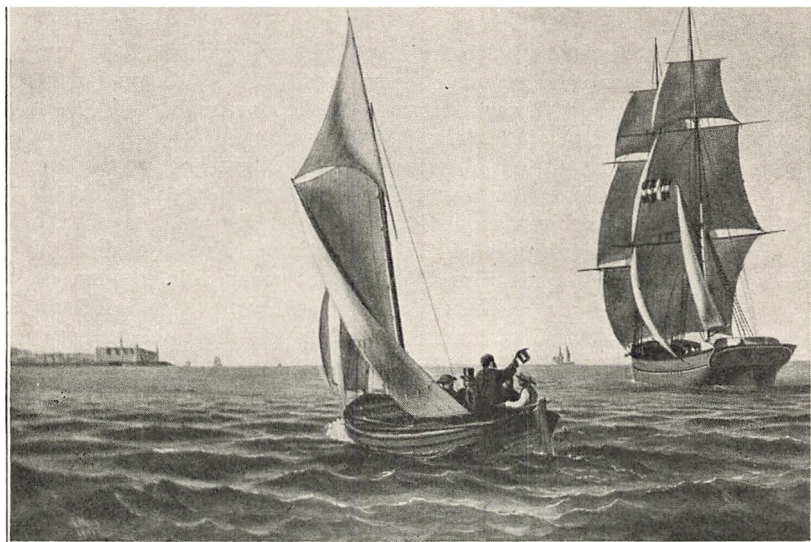
Sundet og Sundtoldslivet.

VI HILSER PAA SUNDET. En Sommersøndag træder vi ud paa *Pladsen foran Helsingørs Banegaard* og gaar nogle faa Skridt til højre hen til *Rudolf Tegners Herkules og Hydraen*. Paa Vejen har vi allerede tværs over Havnen set Kronborg og lidt af Jærnskiibsværftet. Helsingborg skjules delvis af Molen; men vi drejer ind paa Strandstien og sætter os paa den første Bænk, for at hilse paa Sundet i al dets Morgenfriskhed.

Sydpaa har vi *Nivaabugten med Sjællands skovklædte Kyst*, der minder os om den kendte Disput mellem Karl XV og Frederik VII om, hvis Sundbred der var den kønneste. Hver holdt paa sin; men Karl XV snoede sig stiligt ud af Striden ved at minde om, at Danskerne savnede det vigtigste, nemlig Udsigten til den skønne sjællandske Kyst. Ingen ved, om Frederik VII gjorde ham opmærksom paa, at Solen staar op over »svenska Vallen« og set herovre fra dækker Sundets Bølger med et spillende, glitrende Guld, der for os er den straalende Optakt til hver festlig Sommerdag.

Tusinder — nej Millioner af Sommerdage er gaaet her i Fest og Glæde, men sunket i Glemselens Dyb. Hyppigere optegnedes de onde Dage, stolte Sejre, bitre Nederlag. Her kæmpede Nordmænd, Danskere, Svenskere, Lybækkere, Hollændere og Englændere med skiftende Held, senest tog 1808 den helsingørske Færgemand Jens Lind, vistnok den værste Vovehals, Helsingør har fostret, som Fører for Danmarks største Kaperskib »Cort Adelaer« en sejrrig Tørn med Englænderne her lige ud for Strandstien.

Sundet rummer Minder af mange Slags, natlige *Smuglertogter* med camouflerede Baade, og i *Skandinavismens Dage* festlige

En Færgebaad gaar ud.

Helsingørs Færgelavs Skilt med Frederik IVs Navnetræk,
men malet 1832.

Tog med Gæster til Genbolandet, om Sommeren i Baade og om Vinteren ad en improviseret Landevej over Isen, hvor svensk Banco mødtes med danske Kommenskringler.

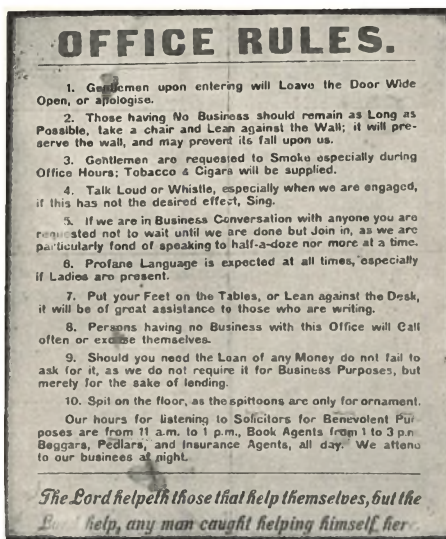
VINDSTILLE. KADREJERNE. Den ene Skude efter den anden maa ankre op derude paa Rheden. Til sidst ligger der en 3—4 Hundrede. Ventetiden falder lang, Skipperne vil i Land at more sig. Færgemændene sejler ud for at hente dem, og snart vrimler Sundet af Baade og Byen af fremmede Søfolk.

Kadrejaerne (egentlig dem, der drejer uden om Kajen), de mange smaa handlende til Søs, snor sig med deres smaa Baade om mellem de ventende Fartøjer. Her er livlig Efterspørgsel efter alle mulige Livsfornödenheder. Og hvor Skipperen er gaaet i Land, er Matroserne ikke bange for at lade en Ende Tov stille glide ned i Kadrejaerens Baad som Betaling for nogle Ruller Skraa og en ny Forsyning af Genever fra det helsingørske Geneverbrænderi. — Det er dog kun Smaaforretninger her er Tale om. Kadrejaerne er den sidste Rest af det 18. Aarhundredes Skudeskipperere, Hovedparten af disse har slaaet sig ned som Købmænd og har Skibsprovianteringsforretninger paa Landjorden. Medens de før gik ud til Skibene, maa Skipperne nu søge ind til dem. De skal jo alligevel i Land for at klarere Sundtolden, og de andre Sundbyers Skudeskipperere har ligesom Ølskipperne fra Rostock givet op i Konkurrencen.

Værtshus i 1870-erne, tegnet af Knud Gamborg.
Vistnok »Somands Minde« i Kælderen Strandg. 89, kaldet »Pumpen«.

SKIBSKLARERERE. BROKAPERE. Helsingoranerne er blevet ene om Forretningen. Og der er opstaaet en helt ny fornem Art af Købmænd i Helsingør, *Skibsklarererne*, der lever af at sælge alle Slags Skibsfornødenheder — fra Brød, Kød, Grøntsager, Øl og Brændevin til Skibsankre, Sejldug og Tovværk — og drager Skipperne til sig ved at tilbyde for et ringe Honorar at ordne

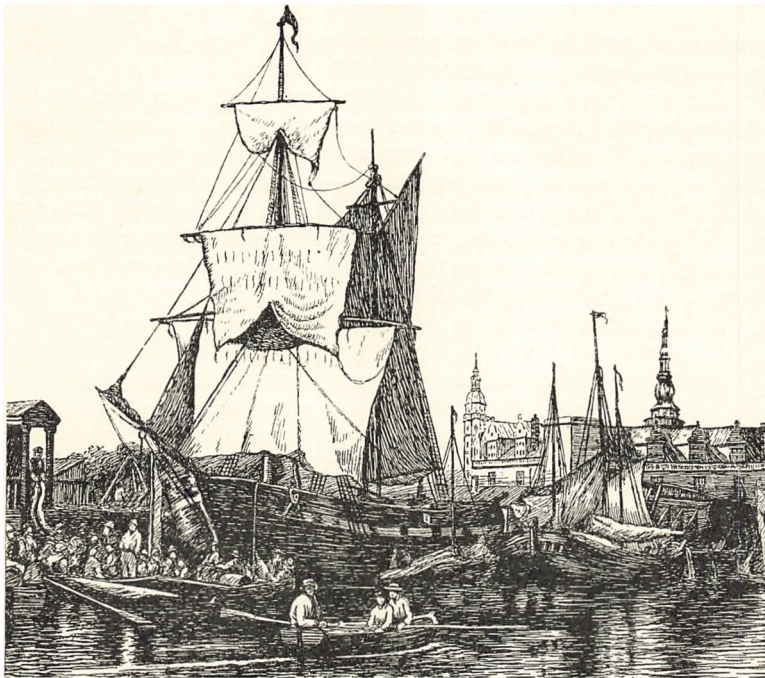

»Kontorreglement:

fra gammel helsingørsk Skibsklareringsforretning.

Klareringen af Øresundstolden. Der var ved 1850 ialt 35 Skibsklarerere i Helsingør, mange af dem ejede store Købmandsgaarde, ofte med *Grøntforretning* og *Matrosbeværtning* i Kælderen, Butik i Stuen og *Skipperstue* paa første Sal til Beværtning af Kaptajnerne. Og de havde Raad til at holde Agenter, de saakaldte *Brokaperere*, til at lokke Skipperne til.

SØMANDSBEVÆRTNINGER. SEELENVERKOOPERE. Medens enkelte fornemme Skibsklarerere havde særlig Bevilling til at holde *Skipperhus*, d. v. s. beværte og logere fremmede Skibskaptajner, havde almindelige Værtshusholdere kun Ret til at beværte og logere »*simple fremmede Søfolk*«. I Strandgades mange Sømandsbeværtninger var den fremmede Matros en kærkommen Gæst, saalænge han havde Penge. Og slap de op, gav Værten Kredit mod Forskud paa Hyren. Somme af Værtshusholderne, de saa-

Helsingørs Havn.
C. F. Sørensen pinx., Kr. Kongstad del.

kaldte »*Seelenverkoopere*«, forhyrede selv Matrosen, drak ham fuld og afleverede ham i denne Tilstand til Kaptajnen mod rundelig Godtgørelse.

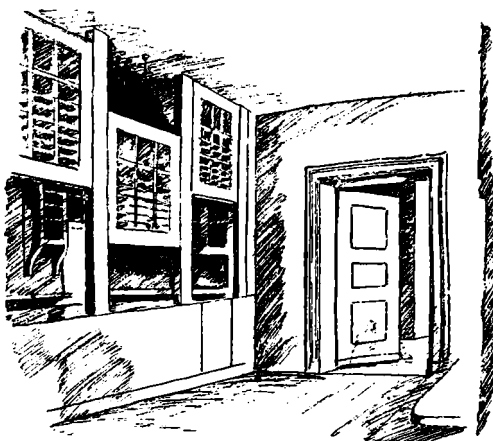
EN SOMMERDAG VED ØRESUNDS TOLDKAMMER. Vi staar paa Havnepladsen. Her laa det gamle Toldkammer 1740 til 1860, da det blev nedrevet paa Grund af en Udvidelse af Havnen. Vi prøver at forestille os en af dets travle Sommerdage, hvor det efter Vindstille begynder at blæse op og en stor Handelsflaade arriverer.

Færgebaade »hopper om paa Bølgerne og stryger frem og tilbage«. Paa Brohovedets Trappe ved søndre Mole staar den gamle Havnebetjent og modtager de ankommende Skippere med sine Spørgsmaal: Hvorfra? Hvorhen? Hvorlænge under Vejs? Syge eller døde? Han kan aflevere hele Ramsen paa Engelsk, Fransk eller Tysk etc. Er Besvarelsen tilfredsstillende, sætter han en Billet paa Enden af en lang Stok og rækker den ud til Skipperen. Derefter styrer Baaden over mod Trappen foran Toldkammeret, der

fører op til en lille Pavillon gennem hvilken Kaptajnen nu træder ud paa Pladsen foran Øresunds Toldkammer.

Her omringes han straks af Brokaperne. Mødet med disse skildres saaledes: »En tog ham i den højre Arm, en anden i den venstre, og Munden løb paa dem alle«. »De passer hver paa sin Skipper som en Høg paa en Due« — — »for at bringe ham til det Kontor, i hvis Sold de staar«. — Da en lille engelsk Skipper en Gang stod her betuttet og hjælpeløs i dette Virvar, klarede en stor stærk Brokaper Sagen, idet han »tog Skipperen som et Barn tager sin Dukke, løb lige op paa Toldkammeret med ham og satte ham der paa Gulvet«.

Paa Havnemolen ser man det ene Læs Fødevarer efter det andet blive bragt ned i Baadene og sejlet ud. »Slagterne maa ofte slagte hele Natten for at skaffe Kød nok. Ogsaa Fiskerkoner og Grønhandlere tilbyder deres Varer, ofte paa en højst indstændig Maade«.

Den bevarede Skibsklareringsforretning Strandg. 91.
Naar Kunderne blev for paatrængende, sloges Skyde-
vinduerne ned.

Skibsklarerergaard. Strandg. 85—87. Sidehus til højre, middelalderligt, c: 1600 Tobias Badskærs Hus, viser, hvor langt Stengadegaardene naaede mod Stranden. Over Porten en Kanonkugle, som 1801 ramte her i den engelske Generalkonsul Fenwicks Gaard.

Byen rundt.

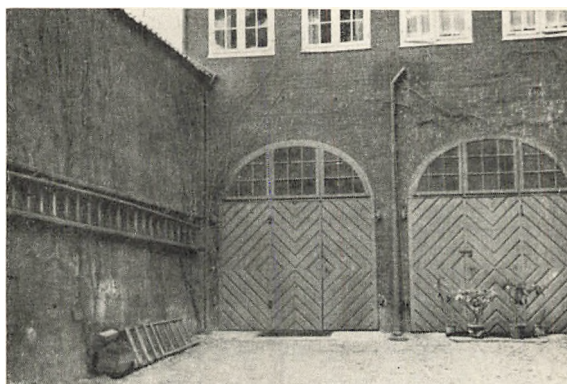
Gennem Gaderne fra Havnepladsen.

SKIBSKLARERERGAARDENE. Her begynder vi en Tur gennem Byen. *Stands ved Kranen ved Havnefærgens Anløbssted* paa Havnepladsen. Find Kort II frem. De har her for Dem gamle Skibsklarerergaarde i Klassicismens enkle rene Stil, alle Minder fra *Sundtoldens sidste Opgangstid*. Vi nævner dem hver for sig med Nr., eventuelt hvem der har opført dem, og Navnene paa nogle af de Slægter, der senere har ejet dem.

ENGLÆNDERBYEN. H. C. Andersen, der af Selvsyn kender Englænderne fra Helsingør, fik her det Indtryk, at »deres Lommer revner af Guldpenge«. Det var i hvert Fald dem, der beherskede Helsingørs Handelsliv i det sidste Hundredaar før Sundtoldens Ophør. De havde deres *engelske Kirke* og var f. Eks. med til at bygge Byen et for sin Tid imponerende »Øresunds og Helsingørs Sygehospital« (Fiolg. 15). Man vil ogsaa lægge Mærke til, at mange af de store Skibsklarerergaarde i dette Kvarter er bygget af eller har tilhørt Englændere.

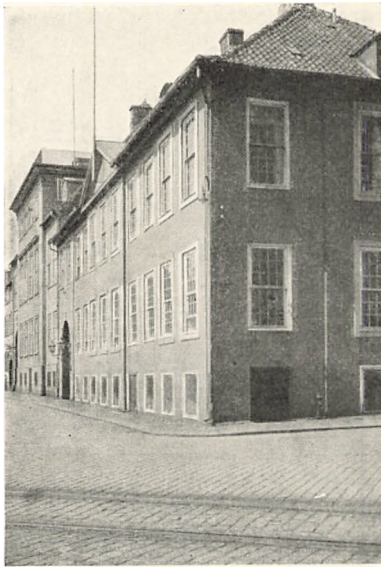
Skibsklarerergaard.
*Steng. 79, opf. 1769—70 af Franz v. d. Osten. Senere
van Aller, Wright.*

Gaardinterior fra den Classenske Gaard, *Strandg. 93*, der i 1860-erne var Telegrafstation. I Rummet bag Porten til venstre var det, at Telegrafbestyreren, cand. polyt. *Chr. Nees*, arbejdede med sin *Flyvemaskine*, om hvis Principper han 1869 udgav »Om Luftsejlsads baseret paa Fugleflugt«. Han manglede Motoren, men brugte ved sine Forsøg en Dreng til at træde for at holde Maskinen i Gang.

FRA ØRESUNDS TOLDKAMMER TIL BYFOGDENS BRO.

- Steng. 79.** *Franz v. d. Ostens Palæ. 1769—70. Senere van Aller. Wright.*
- » **77.** Passskriver ved ØTK, *Fr. Trentwedels Gaard. Senere Thalbitzer.*
- Strandg. 95.** *Stephan Hansens Palæ, opf. 1760. (Ph. de Lange). Senere van Deurs. Claessen.*
- » **93.** *Jean Jacob Claessens Palæ, opf. ved 1790. Senere van Deurs, Schierbeck.*
- » **91.** Rimeligvis opført af Borgmester *Jørgen Mahr* ca. 1580. Forhøjet 1637. 1750 indrettede *Elias Petersen* her Skipperherberg og Skibsklarering, han synes at være den første, der holder Brokapere. Senere Slægter her: *Dodt, Gradman, Simmelkjær, Galschiøt, Ahman* og *Kiærboe*. — Den gamle Butik staar næsten urørt.
- » **89.** *Spruncks og Liebmanns Skibsklarerergaard, kaldet »Pumpen«* efter Vandledning og Kumme i Gaarden. Senere to Beværtninger »*Pumpen*« og »*Sugeværket*«, den ene ogsaa højtideligere »*Sømands Minde*«. Se Billede S. 12.
- » **85-87.** To Gaarde, samlet 1728 af *engelsk Konsul Fenwick*, Sidelængerne meget ældre, ældst den østlige, 1607 *Tobias Badskærs Gd.*, hører til Stengade, viser hvor langt Stengadegaardene strakte sig mod Stranden. De første Huse paa nordre Side af Strandgade er fra 1570—1600. (Ældre er her Strandg. 79, der har hørt til den gamle Toldgaard (Steng. 66) og hvor Apotekeren boede allerede 1578). I Forhuset over den indre Port indmuret en Kanonkugle, som under Englændernes Bombardement d. 30. Marts 1801 ramte her i den engelske Konsuls Gaard.
- » **83.** er en Port til en Gaard paa Stengade.
- » **81.** Ved 1700 Værtshuset »*Amsterdam*«, derefter Skibsklarerergaard. (N. P. Kirck).
- » **86.** *Wrights Gaard* opført 1791 af *Henry Wright*. Senere *Chapmann, Mac Gregor, Gordon Norrie*. Se Trappen i Gaarden og de engelske Skydevinduer.
- » **79.** I Slutn. af 16. Aarh. og siden 1692 *Byens Apotek. Peter Peister* 1581, senere *Klein, v. Holten, Wulff, Steenberg*. I Færgestræde middelalderlig Gavll og et Bindingsværkshus fra Kronborgtiden. Indskriften paa Døren er dog en moderne Tilføjelse.

Skibsklarerergaardene
Strandg. 95 (nærmest), 93 og 91.

Skibsklarerergaard.
*Strandg. 91, opf. c. 1580 af Jørgen Mahr.
 Ombygget 1637. Svalegang i Gaarden.*

Skibsklarerergaard. Strandg. 91.
 Gaardinteriør.

Fritrappel, Skibsklarerergaard Strandg. 86,
 opf. af Henry Wright. — Norrie.

Strandg. 77. *Johan Kruses Gaard*, opført 1642. Senere *Meulengracht*, *Simmelkjær*, *Svendsen*. Fra 1890-erne forenet med Apoteket.

- » 84. »*Toldkammerpladsen*«, et nyt Navn, efter Byens (ny) »*Lille Toldkammer*«, ikke at forveksle med Øresunds Toldkammer. Øst herfor en stor Gaard »*Skibet*«, opført ca. 1830. Den rejstes over et lille Værtshus »*Brokkens Bod*« ($7 \times 8\frac{1}{4}$ Al.), der var saa værdifuldt, at det ikke maatte rives ned, før det ny Hus kunde modtage Gæsterne.

Strandgade Nr. 55—57—59. Forrest Nr. 55, Jacob Willumsen Badskærs Gaard, 1592 beboet af Jochim Brachrogge. Længst tilbage (Nr. 59) Værtshuset »Bremen«, hvor Bremens Byvaaben (en Nøgle) hang som Skilt. 1570—1600 opføres de første Huse paa Strandgade, til disse hører Strandg. 55—61, ligeledes Strandg. 27.

VED BYFOGDENS BRO, d. v. s. paa Strandgade ud for Posthuset.

Paa Frederik II's og i Begyndelsen af Chr. IV's Tid — c: 1570—1600 breder Byen sig, nordpaa op over *Kagholmen* («Bjærgget») mod Lappen og syd paa mod Stranden. Forud var *Suder- eller Skomagergade* Byens Udkant mod Nord, Skomagerne med deres ildelugtende Garverkuler var her anbragt sammen med

Nu nedrevet Mur ved Strandg. 64, antagelig sidste Rest af den gamle Bymur.

Rakkerkulerne paa Kagholmen. Mod Syd var Købmandsgaardene paa Stengades Sydside den sydligste Husrække. De strakte sig ned mod Stranden, men kun $\frac{2}{3}$ af den nuværende Karré's Længde. Selve Strandbredden var ubebygget, og Vandet gik omtrent dertil, hvor Strandgade nu gaar.

Som en Undtagelse laa *Apotekeren Peter Peiters Hus* mod Stranden (Nr. 79) men omkring 1590 kom der flere. Paa Hjørnet, hvor nu Missionshotellet ligger (Strandg. 65), boede 1586 *Gertrud Clettens Engelskvinde*, hos hvem de engelske Skuespillere holdt til, og om hvis Datter *Elsabe* to Englændere kæmpede,

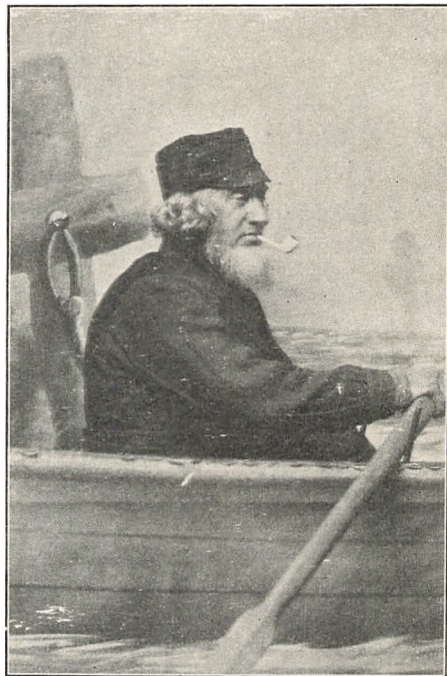
saa den ene maatte lade Livet i Kampen, den anden paa Retterstedet. I de følgende Huse, Nr. 61, 59, 57, 55 har vi en Række fra omtrent samme Tid, sidstnævnte bærer smukke Sandstensornamenter i Slægt med Kronborgs samt Aarstallet 1592. Det er opført af *Jacob Willumsen Badskær* og beboedes ved nævnte Tid af *Jochim Brachrogge*, mulig Faderen til en af Christian IV's Instrumentister *Hans Brachrogge*, Nr. 61 er ved 1600 et Værtshus ved Navn »Bremen«, hvor »Bremerschlüssel udhænger«.

Den følgende Gaard (Strandg. 53) bærer foroven det svenske Vaaben, *de tre Kroner*, og har været det svenske Konsulats Gaard, men den er opført ved 1637 af en af Danmarks største Købmænd *Godert Bram*, der 1639 blev Tolder ved Øresund. Ligeoverfor, langs den anden Side af Gaden, havde Christian IV rejst sin Bymur med et mægtigt Porttaarn, hvis Rester for faa Aar siden afdækkedes ved Udgravning til Benzintanken Strandg. 56. Udenfor Bymuren laa *Christian IV's Havn*, der strakte vestpaa langs Muren. For dens østlige Ende strakte sig »Byfogdens Bro« med en stor Havneplads ud for *Gødert Brams Gaard* og tilhørende denne. Da Havnen blev ødelagt, blev Pladsen bevaret som en Have udenfor Bymuren tilhørende *Brams Gaard*. Vi bringer her et Billede af den nu forsvundne Havemur, der utvivlsomt var den sidste Rest af Helsingørs Bymur.

Det i Tiden 1570 til 1625 blomstrende Handelsliv fik en snarlig Ende. 1629 gik Christian IV ud af Trediveaarskrigen som en slagen Mand, Riget fattedes Penge, desuden sandede den helsingørske Havn til, og da Christian IV døde, var der ikke længere nogen, der havde Interesse for den. Den forudseende *Gødert Bram* havde allerede forladt Byen, da Havnen forfaldt, Strandgades Købmandsgaarde sank ned til at blive Værtshuse, og som saadanne var de næsten udødelige. Værtshusholderne var i Reglen gamle, udtjente Skippere, der havde opgivet Livet til Søs og slaaet sig ned paa Landjorden. Var Skibets Navn kendt mellem Landsmænd gennem en Menneskealders Sejlads, saa var dets Navnebræt for Beværtningen et Skilt, der kunde drage Landsmænd til. Deraf Navne som Bremen, Amsterdam, Oranienbaum, Smakken, Ankeret, Brandarius, den grønne Jæger, den hollandske Løve, den norske Løve, Hjorten, den hvide Bjørn, Bunte Ko, de 4 Frieser, de tre Styrluude, Graf Moritz, den vilde Mand, den forgyldte Krone, Vinfadet, Vinkanden, Galejen, Falken, Skælfisken, den lybske Rose, det dantske (d. e. Danzigs) Vaaben osv.

Færgemand, Kaperkaptajn Jens Lind.

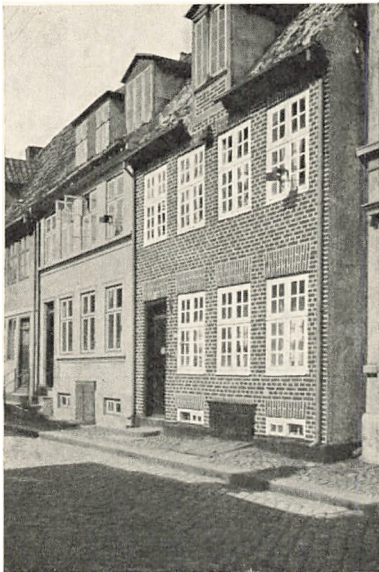
En af de sidste Færgemænd.

Skilt fra Værtshuset »Three Styrluede«. 1592.

FRA BYFOGDENS BRO TIL SVINGELPORTEN.

- Strandg. 71-69.** Nu *Marstrands Eftflgr.*, Helsingørs eneste tilbageværende Skibsprovieringsforretning. Nr. 71 var 1592 et Værtshus, der hed »*Tre Styrluude*«.
- » **56.** Nu Benzintank, før »*Børsen*«, tilhørende Fyrforvalter *Jens Pedersen Grove*, † 1640.
 - » **52.** Opført 1781 af en velhavende Færgemand H. P. Meinertzen.
 - » **49.** Toldvisitør *Hans Pipers Gaard*, opf. 1633. Senere *Pierre Valteau*.
 - » **47.** Værtshus, der har haft forskellige Navne: *Rykind*, *Brandarius*, *Synke Nielses Beværtning*, *Vega*.
 - » **43.** 1697 »*Rosen*«.
 - » **41.** *Lergaarden*. Tidligere en af Lergærde hegnet Plads med smaa lerklinede Boliger paa c: 5×5 m.
 - » **39.** 1820 Jødernes Synagoge.
 - » **37.** 1697 »*Oranienbaum*«, 19. Aarh. »*Den grønne Jæger*«.
 - » **35.** Var i 17. Aarh. et Stræde, der hed *Endeløs*, fordi det ikke førte igennem til Stengade.
 - » **33.** 1682 Kirsten i »*Smakken*«. Senere »*Hollandske Løve*«.
 - » **29.** Bindingsværk, 18. Aarh.
 - » **27.** Hj. af Skyttenstræde, Helsingørs ældste Bindingsværkshus, opført 1577, nu fredet. Aarstal i Stolpen til højre for Døren. Værtshus »*Peter i Ankerets Datter*«.
 - » **21.** Anna Quienstræde 4 er Værtshuset »*Norske Løve*«.
 - » **1-13** er en lille Bydel, som før laa lige ud mod Vandet, men ved Kystbanens Anlæggelse 1891 blev ganske afskaaret fra Erhverv ved Handel med Søfolk.
 - » **1.** Tilhørte Helsingørs berømte Færgemand og Kaperkaptajn *Jens Lind*.
 - » **9.** Tilhørte en anden Kaperkaptajn *Henrik Simonsen*. Det fortælles, at man her altid havde Skæpper og Fjerdingkar med Penge staaende fremme paa Loftet, saa enhver af Familiens Medlemmer selv kunde tage, hvad de ønskede.
- Gl. Strandvej 10.** Købmand *Späths Gaard*, opf. 1760.
- Anna Quiens Stræde**, før *Hans Quies Stræde*, har Navn efter en Købmand *Hans Quie* og hans Enke *Anna Quie*, der ejede det meste af Strædet. Set fra Gyldenstræde er Strædet meget malerisk. Til højre »*Norske Løve*«. Parallelt med og øst for Gyldenstræde gik Strømmen, over hvilken to Broer førte ind til Byen. Den ene til Stengade, den anden ud for Anna Quienstræde til Strandbredden.

Strandg. 33. — 1682 »Kirsten i Smakken«. Strandg. 35 — i 17. Aarh. et Stræde, der hed »Endelos«, fordi det ikke gik igennem til Stengade.

Vindue i Strandg. 27, opført 1577.

Anna Quiens Stræde.
Til højre Baghuset af Værtshuset
»Norske Love«. Strandg. 21.

Steng. 14. Værtshuset »Hjorten« (1700).
I Baggrunden ser man Klintens Fald mod
den gl. Strandbred i Anna Quiensstræde.

FRA SVINGELPORTEN TIL RAADHUSET.

- Steng. 4.** Her laa før et Værtshus »*Pelicanen*«.
- » **6.** Oprindelig *Accisebod*, opf. 1806, senere *Dansebod*, nu Slagterlavets Stiftelse.
- » **9.** Her ud for var den ældre *Svingelport*. »*Strømmen*« havde sit Løb i vestre Side af Klostergade.
- » **11-21.** Her var *St. Nicolai Klosterets Kirkegaard*. Klosterets Kirke og andre Bygninger maa have ligget nord her for, ved Munkeg. og Graabrødrestr. (det sidste Navn beror paa en Misforstaaelse, St. Nicolai Kl. var Sortebrødre). Indgangen til Klosteret var ved Fiolg. 9, der hed »*Ringeporthus*«.
- » **14.** Gl. Købmandsgd. I Forhuset Værtshuset »*Hjorten*«, fandtes allerede 1704.
- » **20.** Bindingsværk fra Chr. IV's Tid. Tilhørte sammen med *Strandg. 27* og hele østre Side af Skyttenstræde *Borgm. Ivar Pedersen*.
- » **22.** *Christoffer Holsteins Gd.* fra samme Tid. Nyopbygget 1695 af Toldinsp. Joh. Fr. Meyer. Senere *Borgm. Milans Gd.*
- » **27.** Her boede fra 1799—1809 den kendte Færgemand *Lars Bache*. Huset havde dengang *Svalegang*, svære Skodder for Vinduerne og to store *Stenbænke* udenfor Porten. 3-11-1801 reddede Lars B. med sit Baadelav Besætningen paa et i Københavns Havn kærtret Skib. 26-7-1809 kuldsejlede han selv ved Stevns Klint.
- » **29.** Knud Andersen Baggers Gd. 1645. Børneasyl fra 1829.
- » **31.** Fyrforvalter *Jens Pedersen Grove*, † 1640, hans Søn *Peder Jensen Grove*, Amtsforvalter *Hans Rostgaard*, *Jens Rostgaard*, Etatsraad *Fr. Rostgaard*. Kaldtes »*Skrivergaarden*«.
- » **33.** *Henrich Hansen Hofmesters Gd.* Vers: »WO GOT FORTRVED DER HAT WO(L) GEBUED«. (Den, der stoler paa Gud, har bygget godt).
- » **40.** Opført 1604 af Jacob Lang. Her boede den engelske Lods James Hall, som havde været paa Opdagelsesrejse til Grønland for Chr. IV.
- » **42.** Fyrmester *Jens Pedersen Groves Gaard*, strakte sig til *Stranden*, endte med »*Børsen*« syd for *Strandg.* ved *Havnen*, — 1682 *Johan Kierurt*, 1710 *Generalmajor v. d. Pforten*. 1786—98 *Øresunds Toldkammers Frikole*. *John Diston*.

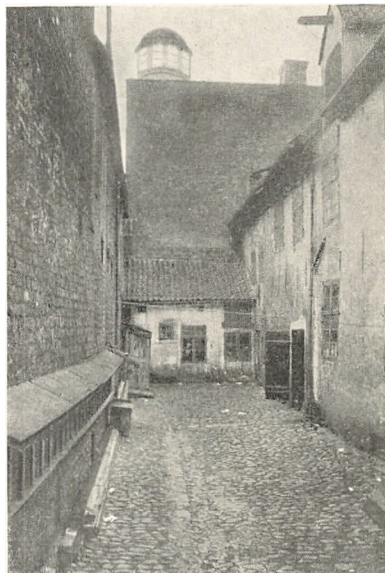
Steng. 20. Hus fra Chr. VI's Tid, tilhørte sammen med den øvrige Del af den østre Husrække i Skyttenstræde Raadmand, senere Borgmester Iver Pedersen.

Steng. 50. Margrethe Jacobsdatter Hølgersens Gaard. 1639. Snitværk. Barok. Senere boede her Redaktør Emanuel Balling, Udgiver af Helsingørs første Avis 1769—70.

Steng. 29. — 1645 Knud Andersen Bagers Gaard. Fra 1829 Børneasyll.

En Kikkenborg paa Strandg. 81, set fra Steng. 68. Fra et saadant Udsigtstaarn holdt Skibsklarereren Øje med, hvilke Skibe der nærmede sig.

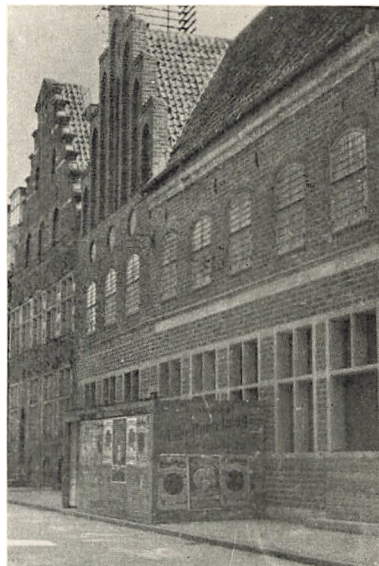
- Steng. 43.** 1645 Borgm. Jørgen Andersens Gd. Her 1592 Værts-
huset »*Stjernen*«, hvorefter Gaden har Navn. Den
kaldes ogsaa *Tingsstræde*, fordi Bytinget indtil 1568
var der, hvor *Stjerner*. 12 og 14 nu ligger.
- » **46.** Det svenske Konsulats Gd., opført c: 1780 af den sven-
ske Generalkonsul Gløerfeldt.
- » **48.** Opf. af Direktør for Ø. T. K., Etatsraad Putscher 1752.
- » **50.** Opf. af Raadm. Rasmus Regelsen 1639. Østre Længe
overdaadigt Snitværk i Bruskbarok. Her udgav Ema-
nuel Balling 28-4-1769 Helsingørs første Avis (Adresse-
contoirsefterretninger) og aabnede en »*Skrivestue*«,
dog »kun med hvad lovligt og anstændigt kan være«.
- » **49.** 1682 Raadm. Jørgen Buhr. 1704 Fransk Konsul Jacob
Hansen.
- » **51.** 1682 Byens danske Skolemester Lars Dinesen.
- » **53.** Hotel Øresund. Middelalderlig Bygning, restaureret
1904. Vers fra Pestaaret 1654 før over Porten, nu over
Hjørnevinduet. Gl. Herbergerergaard. 1771 Mdme.
Bielefeldt, 1782 James Carmichael, 1801 Mdme. Juhl,
1817 Mdme. Oder, 1827 Jean Baptiste Brengeri, 1847
Brigg. Bill. 1833. J. L. Heibergs Digt.
- » **55.** Bindingsværkshus fra Frederik II's Tid. Her havde
den engelske Købmand *Richardus Wedderborn* Vin-
stue for Kongens Hofsinder.
- » **54.** C: 1810—30 Kbm. Troels Lund. Beskrevet af Sønnen
Herredsfoged Ole Lund.
- » **59.** *Raadhuset*, opført 1853—55 af Architekt *B. Seidelin*.
Over Porten to Sandstensrosetter med Fr. II og Dr.
Sofies Vaaben fra det gamle Raadhus, der laa paa
samme Plads, og i hvilket de blev indmuret 1574.
- » **64.** Opført 1739 af Raadmand *Niels Dahl* efter en Ilde-
brand, Facaden delt lodret ved Kvaderpilastrer i Puds
med joniske Kapitæler. Buet Fronton med Guirlander-
ornament, Sandstensornamenter over Vinduerne.

BYENS ÆLDSTE GAARDE.

- Steng. 66.** Gaard fra 15. Aarh. med gotisk Gavl mod Færgestræde.
Lensmand paa Krogen *Johan Oxe* køber Grunden af
Chr. I 1459. Derefter tilhører den en Tid Reformatoren,
»det danske Skriftsprogs Fader«, Bibeloversætteren
Christian Pedersen, der er født i Helsingør. (Ved Uni-
versitetet i Greifswalde kaldes han *Helsingorensis*).
Senere ejes Gaarden af Rigshofmesteren *Peder Oxe*,

St. Marie Kirkens østre Gavl,
i Baggrunden St. Olai Kirke.

Den skotske Borgmesterlægt Lejls
Gaarde, Stengade 76, 74 og 72, under
Restaurering.

Kongensg. 12. Helsingørs Latinskole, hvor H. C. Andersen
1826—28 boede hos Rektor Mejsling.

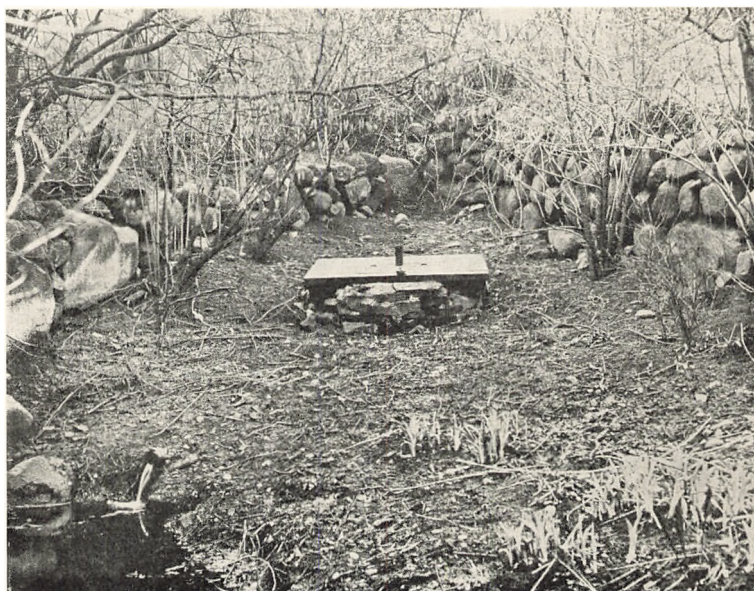
- der 1578 sælger den til Kongen, som nu indretter den til *Toldgaard*. Fra 1643 er den atter i privat Eje.
- Steng. 68.** Forhuset ombygget c: 1740. Sidebyggn. mod Færgestræde fra c: 1600. Tøndehvælvede Kældere, hvori en gammel Kridtpibeovn.
- » **70.** Opf. c: 1500, kamtakkede Gavle med Blændinger, tilhørte i 16. Aarh. den adelige, skotske Borgmesterslægt Lejel.
- » **72.** Opf. c: 1500. Slægten Lejel.
- » **74.** Gavlhús fra c. 1500. Kridtstensbaand med Indskriften: *Redemptor meus vivit et in novissimo die de terra surrecturus sum et in carne mea videbo deum salvatorem meum.* (Job. 19, 25).
- » **76.** Middelalderligt Gavlhús. Gavlen i Renæssancestil og med Sandstensornamenter og Aarstallet 1579. Gaarden købt 1578 af Raadmand, senere Tolder David Hansen, der selv boede andensteds, men lejede denne Gaard ud til Chr. IV's bekendte Raadgiver Jonas Charisius.
- » **70-76** er i længere Tid i Lejelernes Eje. Stamfaderen *Sander Lejel* og hans Søn *Fr. Lejel* var begge Borgmestre, ligeledes *Sander Lejels Svigersøn Johan Willumsen*, der købte Steng. 76 af David Hansen, som var *Sander Lejels Svigerfader*. Ved en skarp Familiestrid 1607 blev Gaardene paa en meget brutal Maade delt af en Voldgiftsret. (Se Hels. i Sundtoldstiden I. 413—15). Det meste af dette Parti er nu restaureret og staar som et sjældent velbevaret Parti af Købmandsgaarde fra Middelalderen. Værket burde dog fortsættes med Nr. 68, 66 og 64.

SPREDT I BYEN.

- St. Olaigade 35, 37, 39** er tre gamle Bindingsværkshuse, som staar nogenlunde urørt. Nr. 37 bærer mod Gaarden, hvor Stolperne gaar gennem begge Etager, en Indskriftstavle: P. A. S. 1590, d. e. Poul Andersen, Arkeliskriver paa Kronborg. — Nr. 39 har mod Gaden udskaarne Bjælkehoveder, som nu er overdækkede.
- » **45.** Bindingsværkshus fra c: 1620.
- Kongensg. 12.** Bygn. fra Slutn. af 18. Aarh. Var 1807—39 Byens Latinskole, hvor H. C. Andersen 1826—28 boede hos Rektor Mejsling. Her skrev han sine første trykte Digte »Nytaarsnat« og »Det døende Barn« samt den før omtalte Skildring af Sundet, som han havde sendt

Den gamle Teglovn ved søndre Strandvej, nu til-dækket, har antagelig hørt til Sortebrødrekløsteret.

St. Hans Kilden (i Møllevænget). Søgtes c: 1697 af mange syge St. Hans Aften. Ved den laa i gammel Tid en St. Jørgens Gaard.

Rahbek, der lod den trykke i »Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn« for 1. Juli 1826, hvilket H. C. A. var lidt ked af, da han havde syntes saa godt om sit Produkt, at han havde skrevet det samme til flere andre.

St. Annag. 51. Den sidste Rest af Caspar Finckes Gaard, der oprindelig ogsaa omfattede Hjørnестedet Nr. 49.

Fiolg. 15. Øresunds- og Helsingørs Sygehospital, opf. 1794.

Stjerneq. 28. Militært Sygehus 1764, ombygget 1780.

Suderg. 13. 1783 købt af Byen til militært Brug. »Husargaarden«. Senere »Jærgaarden«. Derefter militært Sygehus. Solgt 1798.

Stjerneq. 29. Sydl. Del, »Skottehuset«, tilhørte de skotske fattige og beboedes af den skotske Hattemagerslægt Fenton, som ogsaa forekommer i Helsingborg.

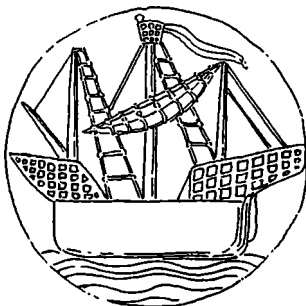
» 25. Opf. 1768 af Generalmajor v. Schnitter.

» 27. Opf. c: 1825. »Den forgyldte Hue«, Svendekro for Snedkere, Sadelmagere o. fl. Fag. Navn efter Madam Søborgs forgyldte Nakkestykke.

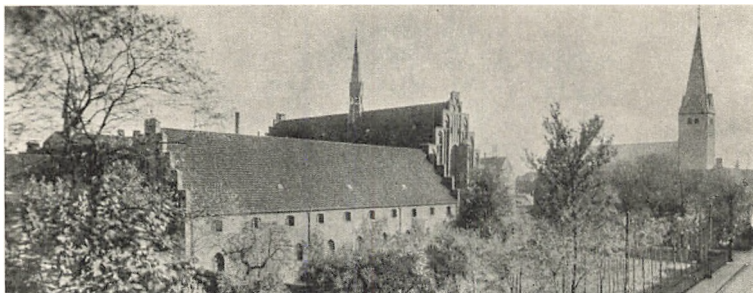
Paa Hjørnet af Kirkegaarden med det blomstrende Kirsebærtræ stod Acciseboden ved Ny Kirkegaards Port. Ligvognskuret er opf. 1824 af det forenede (store og lille) Ligkompagni.

TORVET. Byens ældste Torv er det saakaldte *Slagtertov* ud for St. Olai Kirke. Her sad indtil 1660 Helsingborgs og Helsingørs Fiskere, Bagere og Slagtere Side om Side. De havde lige Ret til at torve i Helsingør.

Det nuværende *Axeltov* indrettedes 1691 paa en afbrændt Plads, men først efter en ny Ildebrand 1864 fik det sin nuværende Størrelse. Her rejstes ved Byens 500 Aars Jubilæum 1926 en Statue af Sundtoldstadens Grundlægger Erik af Pommern, der siddende overrækker Byen dens ny Privilegier af 2. Juni 1426. Indskriften: »Mit Haab staar til Havet«.

Helsingørs Segl, 1584.

Karmeliterklosteret med St. Marie Kirke. I Baggrunden St. Olai Kirke.

Kirker og Klostre.

I Middelalderen.

BYENS KLOSTRE blev alle tre anbragt i Læ paa en Bakkeskraaning.

Sortebrødrene valgte Pladsen ved Stejlebakken (nu omtrent Steng. Nr. 1). Deres Teglovn fandt man 1934 i Skrænten ind mod Jernbaneterritoriet ud for Teknisk Skole.

Graabrødrene slog sig ned ved den høje Klintevold nord for Byen. Efter en Birkelund, som laa her, kaldtes den kongelige Have, som siden indtog Graabrødreklostrets Plads, *Lundehave*, den kongelige Staldgaard *Lundegaard* og en af de Gader, som førte herud, *Lundegade*, medens en anden forud hed *St. Annagade* efter Klosteret.

Hvidebrødrene eller *Karmeliterne* fulgte Erik af Pommerns Ønske om at faa Byen rykket længere mod Øst. De fandt en praktisk Plads paa den sydøstre Skraaning af Krogens Bakkekam. Her gav Bakken Ler til Teglsten. Maaske havde den ogsaa leveret Sten til Krogen Slot og et Par Aarhundreder forud til Bykirken *St. Olai*.

BYENS FLYTNING. Bykirken ligger ikke helt solret. Man har forklaret dette ved, at der maa have været en Vej eller Gade, der har bestemt Retningen, og enkelte Ting kunde ogsaa tyde paa, at en Vej eller aaben Plads har strakt sig omtrent fra den nordlige Del af *Søstræde* over *Stjernegade 12 og 14*, hvor der før 1568 var en ubebygget Plads, der brugtes til *Byting*, og til den ligeledes tomme Plads, der bag Raadhuset strakte sig midt igennem denne Karré parallelt med Stengade, og hvis sidste Rest var det saakaldte Slagtertorv.

Men hvorledes kan Bykirken, hvis ældste Murværk skal stamme fra c: 1200, paa et saa tidligt Tidspunkt have ligget her, da

man dog utvivlsomt maa regne med, at Byen dengang har ligget ved Strømmen, nærmere Flynderborg, og utvivlsomt har haft Kirke nok i St. Nicolai Klosterkirke?

Der synes her een Forklaring mulig, nemlig at der her som ved Hedeby og Birka har været en lille beskeden indfødtes By (ved Strømmen og St. Nicolai) og ved Siden af denne i Fiske-tiden desuden en større Markedsby for de fremmede. Det kunde da tænkes, at de fremmede her — som ved Hedeby og Birka — har rejst sig en Kirke større end de indfødtes. At Kirken her blev viet den norske Hellig Olaf kunde stemme godt nok med, at Flertallet af Gæsterne nordfra til Sildefisket utvivlsomt var Nordmænd, hvis Konge Erik Præstehader iøvrigt 1289 indtog Helsingør.

Den Flytning, Erik af Pommern udførte, maa da forklares saaledes, at han, da Silden var dragen nordpaa, og Fisket i Sundet havde mistet sin Tiltrækning for Nordmændene, der nu havde Silden nærmere ved, har formaaet de indfødte til at tage de fremmedes Plads. At »Strømmen«, som Tiden gik, og Vandmængden blev mindre, samtidig med at Skibene blev større, ikke længere var Byens naturlige Midtpunkt, og at Sundtoldens Indførelse krævede en Kontrol med de passerende Skibe, som kun kunde udøves fra en Fæstning paa Krogen, viser yderligere, hvorledes alt talte for Flytning. Iøvrigt maa det tilkomme dem, der mener, at Helsingør altid har ligget fylket om St. Olai Kirke, at forklare, hvorfor Erik af Pommern da skulde give Borgerne Ordre til, »at de der oppaa Krogen skulde flytte at bo og der en ny Købstad bygge«, hvis de boede der i Forvejen.

Den danske Kirke.

SOGNEKIRKEN. Ved Reformationen ophævedes Klostrene. *St. Nicolai* Kirke nedreves 1582, *St. Marie* Kirken var en Tid forud bleven benyttet som Værksted og Oplagsplads, men blev 1578 overladt Byens mange Nederlændere og Tyskere til *tysk Guds-tjeneste*. Denne blev fra 1730 indskrænket til hveranden og fra 1819 til hver fjerde Søndag. Den tyske Kirke havde hovedsagelig været brugt af nogle tyske Haandværkere samt Garnisonens Officerer og Embedsmændene ved Slottet og Øresunds Toldkammer. Først fra 1819 fik den sit eget Sogn. Indtil da var St. Olai Byens Sognekirke, *den danske Kirke*. Minder om Byens vekslende Kaar i gode og onde Tider og om dens Stormænd skal man søge i St. Olai. Dens Bygning og dens rige Inventar afspejler Byens Vækst og Borgernes Værk, og fra Epitafiernes Malerier ser endnu en og anden gammel fornem Borger med sin Familie i from Andagt ud over det hellige Rum. Her læses Byens Historie klarest, her kommer man dens Fædre nærmest.

DIDRIK BUXTEHUDE. *St. Olai Kirkes Organistbolig, St. Annagade 6,* skjuler sine gamle Munkesten bag glaserede Fliser. Paa dens Kvist, »Salen«, som det dengang hed, boede den unge *Didrik Buxtehude,* der 1660—68 var Organist ved St. Marie Kirke, men som ugift residerede hos Faderen, der var Organist ved St. Olai Kirke c: 1642—71.

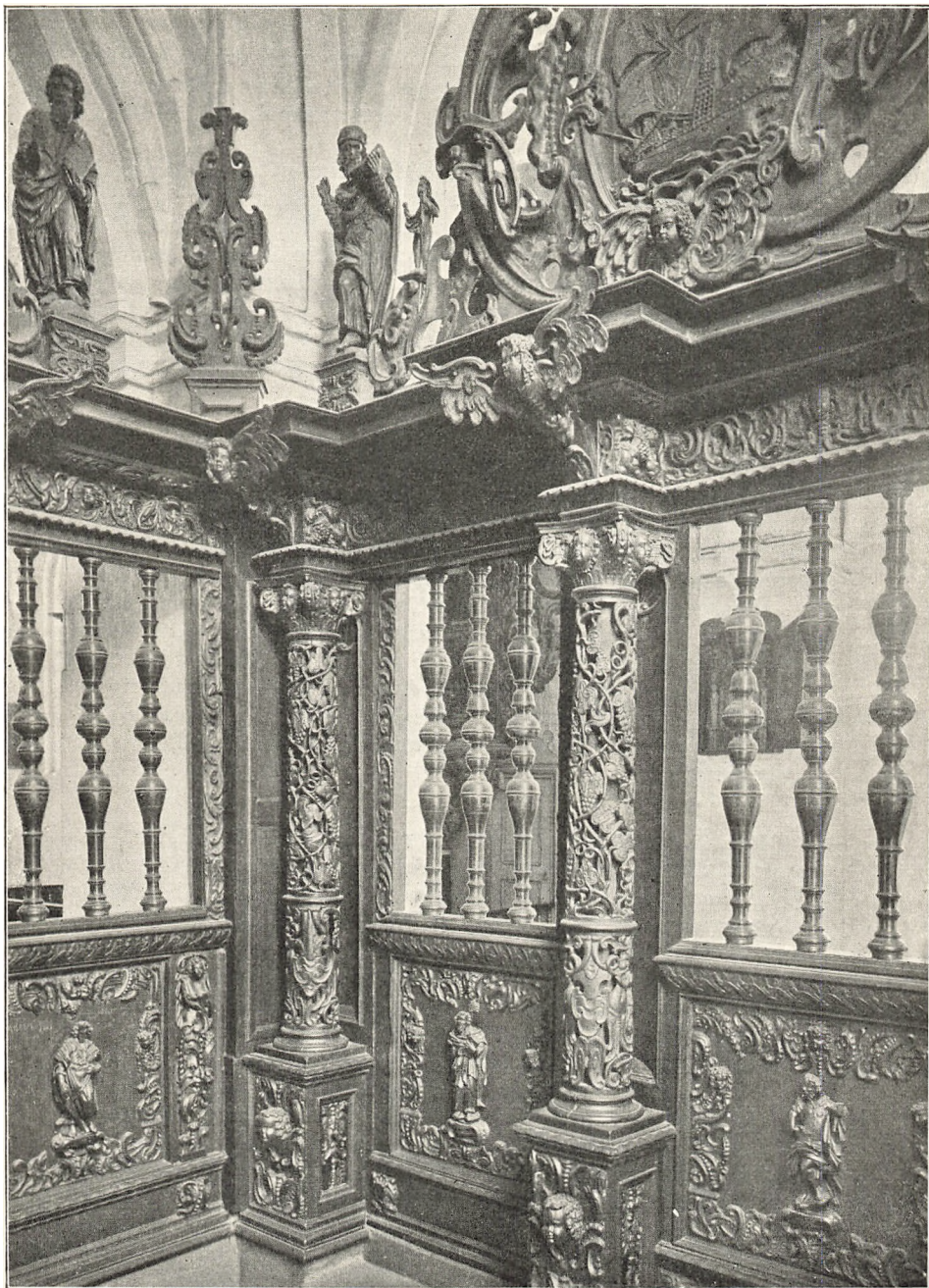
Hellig Olaf. Sandstensfigur over Hovedindgangen til St. Olai Kirke.

Didrik Buxtehudes Hus. (St. Annag. 6). Før St. Olai Kirkes Organistbolig.

Her havde D.B. ogsaa med smaa Afbrydelser henlevet største Delen af sin Barndom, antagelig fra 1638 (han var født c: 1637). Af bevarede Dokumenter ses da ogsaa, at han skrev Dansk om sit Modersmaal. 1668 blev han Organist ved St. Marie Kirken i Lybæk, hvor ikke alene *Händel* besøgte ham for at høre hans Orgelspil, men hvortil den fattige, endnu ikke berømte *Johan Sebastian Bach* vandrede paa sin Fod 60 Mil fra Thüringen, hvorefter han for at høre Buxtehude blev i Lybæk i 3 Maaneder, skønt han kun havde Orlov i 4 Uger.

KIRKENS OPFØRELSE OG YDRE. I St. Olai Kirkes nordlige Mur mellem Sakristiet og Johan Oxes Kapel ser man en *Rundbuefrise* fra c: 1200. De to nævnte Udbygninger er begge fra Middelalderen.

Af Korgitteret i St. Olai Kirke. Messingsojlerne skænkedes af Byens Borgere 1652–53, Træarbejdet udførtes af to af Byens Snekere Jens Mortensen og Claus Brameyer. Foroven ses Byens Vaaben.

Ogsaa *Taarnet* er gammelt. Det staar ikke midt for Kirken, hvilket viser, at det oprindeligt er bygget til en ældre og mindre Kirke. Af dets Plads kan man skønne, at den ældre Kirkes Bredde kun var c: 12 m.

Ved Byens Vækst efter Sundtoldens Indførelse er Kirken omkring 1480 bleven for lille. Man tog da fat paa en gennemgribende og langvarig Ombygning, ved hvilken kun den ovennævnte Del af nordre Sidemur blev bevaret, medens søndre Sidemur blev flyttet ud, og Kirken blev gjort baade bredere og længere, saa den blev omtrent dobbelt saa stor som den gamle Kirke. 1521 blev Kirken *indviet til St. Olaf, St. Andreas og St. Vincent*, men allerede 1483 kaldes den *St. Olafs Kirke*. Ved 1560 indbygges der Hvælvinger i den i Stedet for dens romanske Bjælkeloft.

TAARN OG TAARNVÆGTER. 1613—1614 lod Christian IV Bygmesteren *Vidt-Kragen* forsyne Taarnet med et Spir 75 Al. højt, »eller længere, hvis Murværket kan bære det«. Dette Spir blæste ned 1737, og Taarnet stod uden Spir, indtil det 1898 fik sit nuværende, der er bekostet af Frøknerne *Hagemann*.

Paa det kullede Taarn havde Taarnvægteren sin Plads. Natten igennem samledes Byens Vægterskare hver Time ved Taarnets Fod, hvor han forkyndte dem Timeslaget og Vindretningen. Og naar Vægterne paa deres Tur rundt om i Byen havde sunget Vægtersverset, sluttede de med at raabe, hvad Vinden var, saa de slumrende Skipperne i Byens Skipperhuse kunde purre ud, hvis den var gunstig.

KIRKENS INDRE gør et rigere Indtryk end Mariekirkens. Det mægtige Korgitter, det tilsvarende Fontegitter, den store Altertavle, Prædikestolen, det gamle Krucifiks paa Tværbjælken, de prægtige Lysekroner og imponerende Epitafier vidner altsammen om, at skønt Mariekirkens Menighed efterhaanden blev en lille velhavende Kreds af Byens fornemme *tyske Familier*, saa var St. Olai dog Sognekirken, Kirke for Byens egne, til hvilken ikke alene samtlige danske men ogsaa de indflydelsesrige *skotske Familier* regned sig, fremfor alt Borgmesterslægten *Lejel*.

Vi skal kort give nogle Oplysninger om de Ting, her er at se. *Korgitterets* 76 og *Fontegitterets* 20 svære Messingøjler er skænkede af Byens Borgere, kort før og efter Pestaaret 1654. Træarbejdet er udført af de helsingørske Snedkere *Jens Mortensen* og *Claus Brameyer*. Derimod er *Altertavlen*, der fremstiller Scener af Jesu Liv fra hans Fødsel til Himmelfarten, udført af Billedskærer *Lorenz Jørgensen* i Holbæk 1662—65. *Korgitteret* har i

Midten *Frederik III's og hans Dronnings Navnetræk* med *Danmarks og Norges Vaaben*, i søndre Afsnit *Helsingørs Vaaben* og i nordre *Hellig Olaf med Bilen*.

Bag Fontegitteret ser man en mægtig *Malm-Døbefont* paa 1200 Pund. Den er skænket af *Frants Lauritsen Skriver*, der 1579 blev Borgmester, og som samtidig skænkede Kirken et Maleri af den gældbundne Tjener. Dette hørte til Skriftestolen, som havde sin Plads i Hjørnet nord for Alteret, hvor Maleriet da ogsaa til den allerseneste Tid har hængt.

Prædikestolen er udført 1567 af *Jesper Snedker*, dens Himmel og Hjørnefigurer er tilføjet 1624, og ved Reformationsfesten 1736 blev den restaureret og forsynet med Vers af Tidens populære Digter, Præsten *Jørgen Friis* i Helsinge, bl. a. kendt fra *Versene* paa *Frederik IV's Skoler*.

Da *Herluf Trolle*, som var Lensmand paa Krogen, havde givet rige Gaver til Byens Latinskole, lod man 1558 *Hans Floris* fra Antwerpen opsætte ham en *Mindetavle* lige overfor *Prædikestolen*. Om denne hedder det i et Fagskrift, at den trods sit enkle Udstyr maa regnes blandt de »bedste Renæssancearbejder ikke blot her i Landet, men i hele Nordeuropa.« Fra *Florisslægtens* Værksted stammer ogsaa to smaa Alterskabe med rigt udsmykkede *Albaster-tavler*, fremstillende *Korsfæstelsen* og *de hellige tre Konger*, som *Herluf Trolle* skænkede Kirken, og som hænger en paa hver Side af Højalteret. *Herluf Trolles Vaaben* (en Trold uden Hoved) og *Birgitte Gøyes* (tre Muslingeskaller) ses paa *Mindetavlen* og paa nogle af de øverste *Stolestader*. Her træffer man ogsaa *Rigs-vaabenet*, *Byens Vaaben* samt den adelige Slægt *Rosenvinges* og to borgerliges, *Badens* og *Lejels*, *Vaabener*.

Endvidere rummer Kirken *Epitafier* over

1. Borgmester og Tolder *Frederik Lejel*, † 1601,
2. Tolder *David Hansen*, † 1599,
3. Toldskriver *Hans Meier*, † 1602,
4. Fyrforvalter *Jens Pedersen Grove*, † 1639,
5. Borgmester *Laurits Christensen Rhoed*, opsat 1650, † 1651.
6. *Margrete Jacobsdatter* og hendes to Mænd, *Rasmus Regelsen* og *David Melvin* (efter 1662),
7. *Sille Hansdatter Kruse* og hendes to Mænd, *Claus Clausen* og *Jørgen v. Vehlen* (før 1668),
8. *Hans Rostgaard* og hans to Hustruer, opsat før 1672, *Rostgaard* † 1684.

Nr. 1, 2 og 3 stammer øjensynligt fra samme Mester; men Fr. *Lejels* er langt større og ansigligere end de to andre og vidner om, at *Lejelslægten* var *Byens* fornemste.

Nr. 4, Groveslægtens Stamdader, var Opfinderen af de saakaldte Vippefyre, der 1627 skaffede ham Stillingen som »kgl. Majest.'s Fyrforvalter over Fyrene, i de danske Strømme holdes«.

Nr. 5. Dette Epitafium er mest interessant ved sit Snitværk, der viser en teknisk Virtuositet i at fremtrylle Masker og Slyng, som vistnok er Bruskarokkens Højdepunkt. (Navnet forvansket ved Restaurering).

De helsingørske Billedskærere arbejdede saavel i Sten som i Træ. De sidstnævnte Epitafier viser, at man efterhaanden gik over til at anbringe Malerierne i Sandstensrammer.

Paa den nordlige Væg hænger en Del Malerier af Kirkens Præster, blandt disse *Andreas Pedersen Wöldike*, der 1711, da Byens tre andre Præster var døde af Pesten, fik begge Embeder, og som siden blev Biskop i Viborg 1735, † 1770.

Om *Epitafiernes Indhold* kan iøvrigt siges, at det oprindelige er, at de alle har et større bibelsk Billede og et mindre Familiebillede. Jo ældre Epitafiet er, desto større det bibelske og desto mindre det verdslige. Det religiøse Billede skrumper i Tidens Løb ind. Det bliver efterhaanden ikke noget selvstændigt, blot et Par Engle eller et Krucifiks i Baggrunden, den Bibel, Præsten lægger Haanden paa, eller endelig kun et Skriftsted.

Endnu bør nævnes tre interessante Ting:

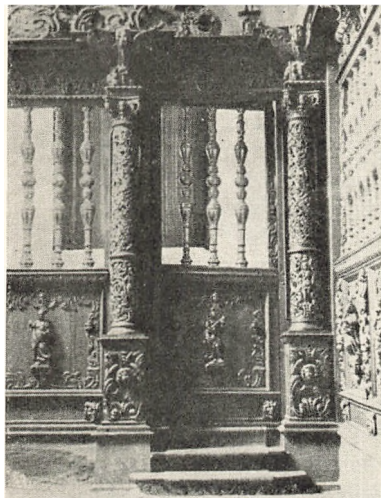
En *Jærnløsearm* til venstre for Hovedindgangen, hvor et af Kirkens to St. Gertruds Altre stod.

En *Borgerfane* paa den nordlige Væg, ophængt til Minde om et helsingørsk borgerligt Artillerikompagnis Forsøg paa at hindre den engelske Flaades Gennemsejling d. 30. Marts 1801.

Og endelig »den sorte Tavle«, en Skifersten muret ind i Kirkens søndre Mur. Paa den blev de bandsattes Navne skrevet, og her stod de til Spot og Skam for alle, indtil Personerne havde staaet offentlig Skrifte og faaet Absolution. Den simple sorte Tavle er et Minde om utroligt mange og bitre Menneskeskæbner.

Helgennichen
fra Karmeliternes
Sygehus.

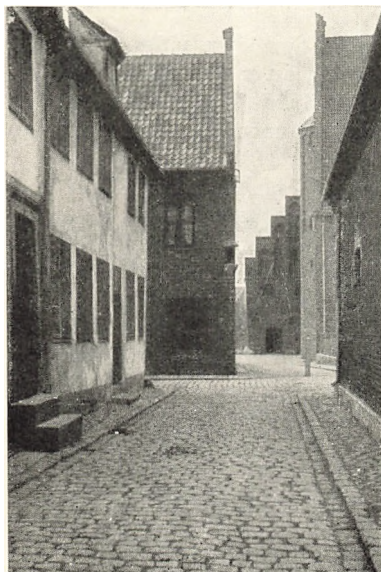

St. Olai Kirke. Dør i nordre
Sideløj af Korgitteret.

Døbefonten i St. Olai Kirke af Malm
— vejer 1200 Pd. — skænket 1579 af
Frants Lauritsen Skriver, der dette Aar
blev Borgmester.

Messingsøjlerne i Korgitteret og Fontegitteret er skænkede af Byens Borgere og bærer Givernes Navne og Aarstal, Korgitteret før, Fontegitteret efter Pesten 1654. 100 Aar senere bekostede Byens to rigeste Lav, Færgelavet og det store Ligkompagni, Fontegitterets Forgyltning.

Kirkestræde.

I Midten af Billedet *Helgennichen* paa
Karmeliternes Sygehus (se S. 38), i Bag-
grunden Indgang til Klosteret.

Fra Fraterhaven i Karmeliterklosteret.

Karmeliterhuset og Peder Brahes Gaard.

At yde fremmede Søfolk Hjælp under Sygdom og ved Dødsfald skaffe dem en hæderlig Jordefærd var en Opgave, som man i Sundtoldsstaden, hvor saa mange udenlandske Sømænd samledes, ikke kunde lade ligge. For St. Gertrud, som specielt var de fremmede rejsendes Skytspatron, var der i Byens Hovedkirke rejst to Altre. Og et St. Gertruds Gilde paatager sig 1514 at begrave de Lig, som drev i Land fra Søen, og læse Messer over dem. Et andet Udslag af Omsorgen for de fremmede var Opførelsen af Karmeliterhuset c: 1516. Det blev nemlig »den alsommægtigste Gud og Jomfru Maria til Lov og Ære« bygget af Karmelitermunkene til Sygehus for fattige, udlændiske Søfolk.

Karmeliternes Sygehus er den østlige Del af Fløjen mod Hestemøllestræde, som adskiller sig fra det senere tilbyggede ved at være opført i Munkeskifte. I dets sydøstlige Hjørne findes en Helgenniche, som senere Tider har døbt »Fandens Prækestok«. Til ind i det 19. Aarhundrede stod her en Stenfigur, som almindeligt antoges at forestille Tyge Brahe. Oprindeligt maa her have staaet en Helgenfigur, maaske en St. Gertrud, der hyppigt anbragtes undendørs, hvorfor Forgyldningen altid gik af St. Gertrud.

1537 ejes Gaarden af Raadmand *Asgud Mikkelsen*, som profanerer Stedet ved at indrette Hestemølle lige udenfor Kirkedøren. Han sælger 1551 Ejendommen til *Herluf Trolle*, som 1561 skænker den til Helsingørs Latinskole, der 1587 sælger den til *Peder Brahe* til Krogholm.

Hvem der har opført den vestlige Del af Sydfløjen vides ikke. Men c: 1590 byggede Peder Brahe Vestfløjen, og et Par Aar forud maa han have forhøjet den vestlige Del af Sydfløjen et Par Alen og derved givet den smukke Renæssancegavl mod St. Annagade sin nuværende Skikkelse.

1630 købte Byens Fattigvæsen Gaarden af Tage Andersen Thott og indrettede den til Fattighus. Karmeliter sygehuset blev da forhøjet som den øvrige Del af Sydfløjen, derfra Aarstallet 1632 i Jernankre. Som Fattighus benyttedes Bygningen til 1902. Efter at den i nogle Aar havde staaet ubenyttet, blev den i 1908 restaureret under Ledelse af Arkitekt, Professor H. B. Störck. De fornødne Pengemidler, 50,000 Kr., tilvejebragtes ad privat Vej ved en Komité, hvis Formand var Brygger C. Heise.

Sofie Brahe. Man antog tidligere, at den her omtalte Gaard, der ofte betegnes som »de Brahers Gaard«, skulde have tilhørt Sofie Brahe. Denne Tradition beror paa en Forveksling af ovennævnte Peder Brahe og Tage Andersen Thott med Sofie Brahe og hendes Søn Tage Ottesen Thott.

Sofie Brahe tilbragte de sidste 30 Aar af sit Liv paa sin Gaard i Helsingør. Den laa i Knægtegaden der, hvor Øresundsforeningen og Frimurerlogen indtil 1860 havde deres Lokaler, og hvor nu Wibroes Bryggeri ligger, paa Hjørnet af Hestemøllestræde og Sofiegade eller, som den ogsaa kaldtes, »velbaarne Fru Sophie Brahes Stræde«. Sofie Brahe var den berømte Astronomes Søster. Hun blev 1643 begravet i St. Olai Kirke, men 5 Aar senere overført til Torrløsa i Skaane.

Karmeliterklostret og St. Marie Kirke.

Karmeliterordenen er stiftet 1155 paa Bjerget Karmel af Berthold fra Limoges. En senere Legende beretter, at Profeten Elias er Ordenens Stifter, og at den saaledes er den allerældste Munkeorden. 1210 fik Ordenen Pavens Anerkendelse. I den første Tid var Ordensreglerne meget strenge. Brødrene maatte ikke forlade Cellen uden Tilladelse, fra Vesper (c: Kl. 2 Eftermiddag) til tredje Bedetime næste Dag var Samtale forbudt, og endvidere skulde Munkene leve udelukkende af Planteføde. Muhamedanerne fordrev Ordenen fra Karmel, og den organiseredes da i Europa som Tiggermunkeorden, hvilket medførte, at det strenge Ensomheds-, Faste- og Tavshedsløfte maatte læmpes. Stor Anseelse vandt Ordenen ved Legendens om, at Jomfru Marie havde aabenbaret sig for dens Generalprior Simon Stock og givet ham et helligt Skapular (en Del af Munkedragten) med Løfte om, at enhver, der døde i det, vilde hun Lørdagen efter udfri af Skærsilden.

Karmeliternes Indkaldelse til Danmark. Erik af Pommern indkaldte 1410 Karmelitermunkene eller Hvidebrødrene til Danmark. Den bekendte Reformator, Helsingoraneren Kristian Pedersen, beretter, at Kongen hermed tilsigtede at erhverve sig Syndsforladelse »for det saare ynkelige Slag og Mord han lod gøre paa Øen Femern«. 1430 kom Ordenen til Helsingør, hvor en Herremand ved Navn Saltensee gav dem en Grund at bygge paa.

Klosterets Bygningshistorie. Det 1430 opførte Kloster brændte allerede 1450. Efter Branden gav Kristian I Munkene Lov til at tigg Penge til et nyt Kloster. Dette blev ogsaa opført; og den nuværende Nordfløj, Munkegangen fraregnet, stammer uden Tvivl fra denne anden Byggeperiode. Senere modtog Klosteret betydelige Gaver. Saaledes skænkede den for sin Rigdom kendte Poul Laxmand 1482 100 Mark og 1493 900 Mark. Det bemærkes udtrykkeligt, at Kirke og Munkegang er bygget for sidstnævnte Sum. Da Øst- og Vestfløjen bevislig er opført samtidig med Munkegangen, er altsaa de tre Fløje bygget i denne tredje Byggeperiode. — Øst

for Klosteret ligger et til dette hørende middelalderligt, enetages Stenhus, hvis Opførelsestid er ukendt.

Poul Laxmand. 1502 blev Poul Laxmand myrdet paa Højbro i København af to danske Adelsmænd, der skal have kastet hans Lig i Vandet med de Ord: »Svøm nu, Laxmand, som din Natur er!« Liget blev ført til Helsingør og begravet i St. Mariæ Kirke. Kong Hans viste den afdøde den Ære at lade sin Vogn køre med i Ligtoget til Helsingør. En Maanedstid senere var Kongen mistænkt for Delagtighed i Mordet. Mistanken anses for ugrundet; men derimod vides det, at Kong Hans lod sig tildømme den rige Adelsmands Gods. — Allerede fra 1493 blev der i Karmeliterklosteret holdt en daglig Gudstjeneste for Poul Laxmands Sjæl, og man fortsatte dermed længe efter hans Død. Hans Ligsten fandtes tidligere i Kirken, men er nu forsvundet. Derimod ser man i Kapitelsalen Poul Laxmands og hans Hustrus Vaaben (en Svane og tre Roser).

Poul Helgesen og Frants Vormorsen. Af de helsingørske Karmelitermunke har de to hernævnte vundet sig et anset Navn blandt Reformationstidens gejstlige og lærde. Særlig er Poul Helgesen, »Lektor Poul i Helsingør«, kendt som Humanismens Forkæmper i Danmark. Han holdt fast ved den katolske Kirke. Den lærde Nederlænder Frants Vormorsen var hans Elev, senere hans ivrige Modstander.

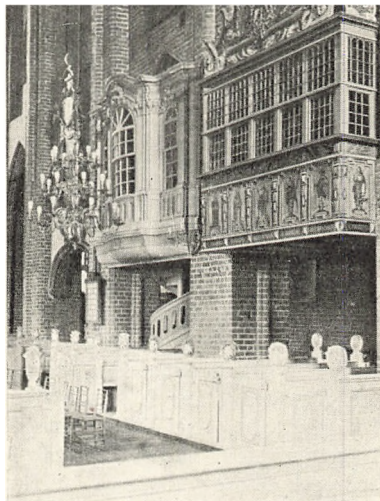
Dyvekes Grav. Kristian II's Frille, Dyveke, opholdt sig ved 1516—17 i Helsingør, rimeligvis fordi hendes Moder, Sigbrit Willumsdatter, stod i Spidsen for Øresundstolden. 1517 døde Dyveke. Kongen mistænkte Slotsherren paa Københavns Slot, Torben Oxe, for at have forgivet hende i en Ret Kirsebær og lod ham henrette. Dyveke blev begravet i Helsingør, og en Maanedstid efter hendes Død skænkede Kongen Karmeliterne St. Jørgens Gaard i København (bedst kendt under Navnet »Ladegaarden«).

I Følge Traditionen skal Dyvekes Grav findes i den vestlige Ende af Klosterets Nordfløj. Her laa en Ligsten, som gik under Navnet »Dyvekes Ligsten«. Indskriften var afslidt. I 1840-erne gravede man under Stenen og fandt nogle Knogler; men iøvrigt gav Undersøgelsen intet Resultat. — Lybækkeren Reimar Kock, som 1532 saa Mariekirkens Altertavle, fortæller, at der paa den fandtes et Billede af Dyveke, og at det var »eyn over uth schonen weyues bilde«. Nævnte Altertavle findes nu paa Nationalmuseet. Den fremstiller i Forgrunden Kristian II og Dronning Elisabeth; og i Baggrunden ses en Kvinde, som man mener skal være Dyveke.

I 1926 fandtes paa det kgl. Bibliotek indlagt i et helsingørsk Manuskript et løst Ark, paa hvilket der med Anders Sørensen

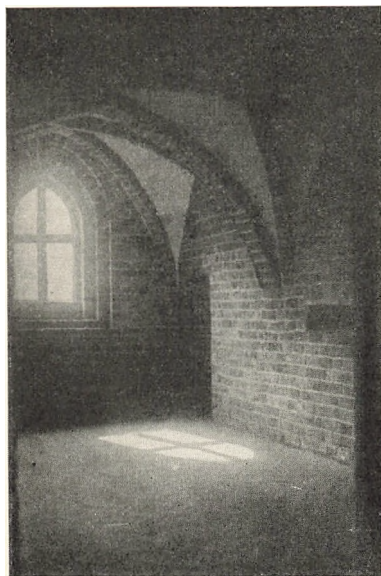

Hans Pothorst. St. Marie Kirke.

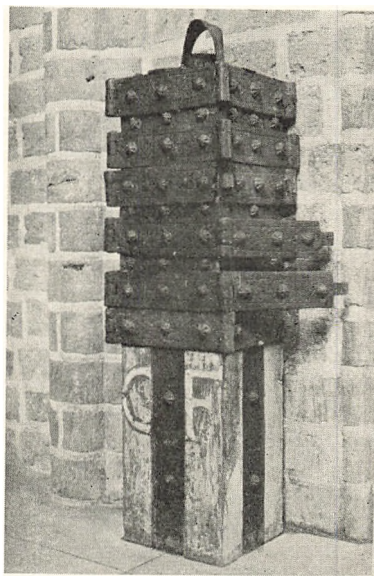

St. Marie Kirke. Kongens Stol.

Hans Pothorst, der utvivlsomt har bekostet Kalkmalerierne, var en Fribytter, der i Forning med sin stadige Ledsager Pining, der en Tid var Foged paa Island, som Christian I's Repræsentanter hævdede Danmarks Herredømme i Nordhavet, ligesom de antages at have naaet Amerika en Snæs Aar før Columbus.

I Følge Traditionen er Dyvekes Grav der, hvor Lysstriben falder. I Muren tilhøjre Taletragt ind til Munkene.

Kirkeblok, lavet af Danmarks berømteste Smed Casper Fincke. Stod overmalet, saa hans Navn var ganske skjult. Afdækning viste, at Blokken havde været cinnober-rød, Jærnbaandene sorte og de store Sømhoveder forgyldte.

Vedels Haand var skrevet: *Hie licht begraffen Duef Ottikes Dochter i Die starf Ao. MDXVII den XXI Dag September. Seine Seele Gott segne.* Og her var tilføjet: *Helsingoræ in templo hospitalis.* — »Duef« er Forkortelse af Duefken (Dyveke). I Oversættelse staar der da: Her ligger begravet Dyveke Ottikesdatter. Hun døde Aar 1517 den 21. Dag i September. Gud signe hendes Sjæl. Det maa herved være fastslaaet, at Dyveke er begravet i Klosteret, og der er vel saa ingen særlig Grund til at tvivle om Stedet, som Traditionen anviser. Begravelser i Klostergangen forekommer oftere, i Fraterhaven endogsaa efter 1800.

Hospital og Skole. 1541 blev Klosteret ophævet og dets Midler delt mellem en Latinskole og et Hospital for gamle Mænd og Kvinder. Hospitalet findes endnu i Klosteret, og Latinskolen havde i henimod 300 Aar Lokale i den vestlige Fløjs hvælvede Rum. — 1807 flyttedes Latinskolen fra Klosteret til Kongensgade Nr. 12. Derefter blev Skolelokalerne 1822—41 benyttet af Borger- og Almueskolen og 1841—87 af Friskolen. Ogsaa Teknisk Skole og »Arbejdernes Aftenundervisning« har haft Lokale her.

Hans Christensen Sthen. Til Latinskolen knytter sig Mindet om Hans Christensen Sthen, der var i Helsingør 1565—83, snart som Rektor og snart som Kapellan ved Olai Kirke. Han er mest kendt fra sine Skolekomedier og Salmer som f. Eks. »Den mørke Nat forgangen er« og »Du Herre Christ«.

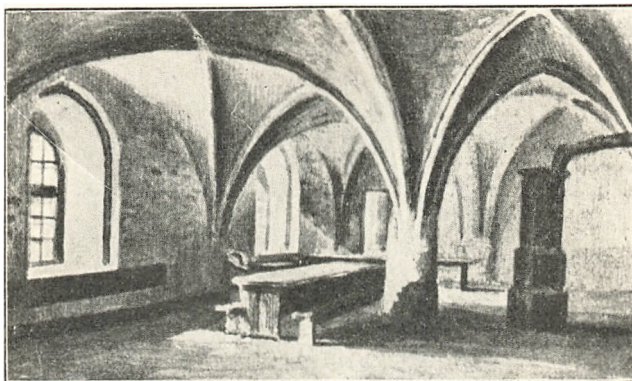
Den restaurerede Klosterbygning. Klosterets Restaurering blev fuldendt 1907 efter at have varet en halv Snes Aar. Den er bekostet af Staten og udført under Ledelse af Arkitekt, Professor H. B. Storck. Bygningerne er helt igennem ført tilbage til deres oprindelige Skikkelse, og den søndre Munkegang, som var nedreven, er genopført. St. Marie Præstegaard, der er sammenbygget med Klosteret og oprindelig har været Priorbolig, er ligeledes restaureret. Det hele Bygningskompleks staar nu som Helsingørs interessanteste Fortidsminde og er det bedst bevarede Kloster i Norden.

Ved Besøg bør man især lægge Mærke til den i arkitektonisk Henseende interessante *Kapitelsal* (»*Laxmandssalen*«) samt til de gamle Kalkmalerier, der findes i det nordvestlige *Hjørneværelse* (*Talestuen*) og det tilstødende *Refektorium* (»*Lazarussalen*«) samt endelig i den saakaldte *Musikstue* i Østfløjens andet Stokværk, der sandsynligvis har været Biblioteksrum. Om Enkeltheder kan oplyses følgende:

I Rosetterne i *Kapitelsalens* Hvælvinger findes adelige Vaaben for Slægterne Laxmand (en Svane), Lange (tre Roser), Lilliefeldt (2 Liljer) og Baden (en Ibskal), endvidere i de store Rosetter i Midten: 1) Madonna med Barnet staaende paa en Halvmaane, 2) Korset, Kjortelen og tre Terninger, 3) Kristi Hoved, 4) Torne-

Tom Petersen: Aftenbøn i Klosteret. Bill. viser Laxmandssalen (Kapitelsalen), hvor endnu ved 1900 de gamle Koner boede i den store Sal, der ved Skærme var delt, saa hver havde sin egen lille Baas med Forhæng.

Skolestue i Klosterets Vestfløj. Her var Latinskolen 1511—1807.
Borger- og Almueskolen 1822—41 og Friskolen 1841—87.
Akvarel fra 1850-erne.

kronen, Landsen, Svampen og tre Nagler, og i de mindre Rosetter ved Siderne to Stjerner, Sol og Maane samt to Roser. I Salens fire Hjørner findes Stenfigurer, som fremstiller: 1) Kristoforus, 2) et Djævehoved, 3) Hovedet af en velnæret Munk som Symbol paa Nydelsen, 4) et Dødningehoved med en Snog og to Frøer, hvorover Ordene: *memento mori*.

I Refektoriet findes følgende Kalkmalerier: 1) Den samaritanske Kvinde. Indskrift: *Da mihi bibere* (Giv mig at drikke). 2) Kristus fristes af Djævelen. *Ut lapides isti panes fiant*. (Gør disse Stene til Brød). 3) Den rige Mand siddende ved sit Bord med to Kvinder. *Homo quidam erat dives et induebat purpura et bysso et equilibat quotidie splendide* (Der var en Mand, som var rig og iført Purpur og fint Linned, og som daglig levede i Overflødighed). 4) Lazarus liggende hos Hundene udenfor den riges Hus. *At erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam erat ulceribus plenus* (Men der var en Tigger ved Navn Lazarus, som laa ved Døren fuld af Saar). 5) Den rige Mands Dødsleje. Djævelen modtager hans Sjæl, der i Skikkelse af et lille Barn farer ud af hans Mund. *Mortuus est dives et sepultus est inferno* (Den rige døde og blev ført til Helvede). 6) Lazarus's Dødsleje. Engle modtager hans Sjæl. *Factum est autem ut moreretur mendicus et portatur in sinum Habrahæ* (Men da Tiggeren døde, blev han derimod ført til Abrahams Skød). 7) Den rige Mand i Helvede. (Meget defekt). *Pater Habraha* (Fader Abraham). Herved ses Aarstallet 1500. Paa den vestlige Væg: 8) Kristus paa Korset. 9) Madonna med Barnet. 10) Dommedag. *Venite benedicti patr. . . .* (Kom hid I min Faders velsignede).

Stenfigur fra Laxmandssalen
(se ovenf. Lin. 4 Nr. 3).

ST. MARIE KIRKE er som nævnt opført sammen med Klosteret i Slutningen af det 15. Aarhundrede. Da den sammen med dette udgør en Helhed, har den undgaaet den Skæbne, som ellers saa ofte har ramt danske Kirker, at blive ombygget og forsynet med Tilbygninger fra forskellige Tidsaldre. Efter at den ved Restaurationen har faaet sin oprindelige Tagkonstruktion, staar den nu, som den var fra sin første Bygmesters Haand og er med sine høje spidsbuede Vinduer og Nicher og de imponerende trappe-takkede Gavle en af de smukkeste Typer paa den sent-middelalderlige Gotik i Danmark.

Blandt Kirkens middelalderlige Minder maa fremhæves de nu restaurerede *Kalkmalerier*, af hvilke de i søndre Sideskib giver en samlet Fremstilling af Jesu Liv.

I Rækkefølge fra Indgangen hen imod Alteret fremstiller Billederne i de otte Hvælvinger: 1) Jesus som Verdensdommer omgivet af Apostlene, 2) Jesu Fødsel, 3) Fodvaskningen, 4) Judaskysset, Jesus for Ypperstepræsten, for Herodes og i Getsemane, 5) Hudstrygningen, 6) Tornekroningen, 7) Gangen til Golgatha, 8) Korsfæstelsen. I Hvælving Nr. 5 findes tillige et Vaaben og Navnet Hans Pothorst. Denne og hans stadige Ledsager Didrik Pining, der en Tid var Lensmand paa Vardøhus og Foged paa Island, har utvivlsomt som Kong Hans's Repræsentanter hævdet Danmarks Herredømme i Nordhavet, desuden er der adskilligt, der tyder paa, at de tillige har gjort Turen til Amerika en Snes Aar før Columbus.

Til venstre for Alteret har man Kirkens ældste Ligsten, i hvis halvt udslidte Tegn læses: *Nicolaus Olai* consul ... † 1448. Iøvrigt vidner de fleste Ligsten og Epitafier ved deres tyske, hollandske eller plattyske Indskrifter om den brogede Mangfoldighed af Udlændinge, der fandtes i Helsingør; og man vil endvidere af disse Minder se, at det var Embedsmændene ved Øresundstoldkammeret og Officerer og kongelige Betjente paa Kronborg, der i det 18. Aarhundrede dannede Kærnen i den lille, tyske Menighed.

Prædikestolen er fra 1597, og Altertavlen fra 1631, begge med Kristian IV's Navnetræk. Orgelet er ligeledes fra Kristian IV's Tid. Et Par af sine interessante Minder har Kirken mistet, nemlig den føromtaltte Altertavle med Kristian II's Billede og en Alterkande og Oblatæske af emaileret Sølv med Aarstallet 1333. Frederik II havde 1559 erhvervet de to sidstnævnte Genstande i Ditmarsken og derefter skænket dem til Mariekirken. Nu findes de, ligesom Altertavlen, i Nationalmuseet.

Helsingørs Jernskibsværft.

Naar det 1882 lykkedes at faa anlagt et moderne Jernskibsværft i Stedet for de to gamle Træskibsværfter, der laa ved Helsingørs Havn, saa skyldes dette hovedsagelig en enkelt Mands sejge Energi. Men denne Mand, Grosserer *Mads Christian Holm*, hørte ogsaa til dem, der i sin Opvækst fik Viljen hærdet i Livets strenge Skole.

Han var født i Nykøbing paa Mors 1827. Hans Moder, en fattig Tjenestepige, maatte, forladt af Kæresten, selv tjene Føden til sig og sit Barn. Maren Væverpiges Søn havde mange bitre Minder fra sin Barndom. I Skolen traf han en Lærer Sabro, der hørte paa Ramse og tampede løs, medens han af og til under den anstrengende Gerning strammede sig op ved en Slurk af sin Brændevinsflaske. Hjemme maatte Mads Christian arbejde strengt, og endda oplevede han, at hans Moder en Dag maatte sende ham ud at tigge, fordi der ikke var Brød i Huset. Han satte sig paa en Trappesten og græd i Fortvivelse; og medens han sad her, tog han den faste Beslutning, at naar han blev stor, vilde han arbejde sig frem, saa han kunde klare sig selv.

Mads Holm,
som anlagde Helsingørs Jernskibsværft 1882.

Han lærte Skibsbyggeriet, og i 1848 kom han som Svend i Arbejde paa Træskibsværftet i Helsingør. Da her en Dag laa en amerikansk Bark, som manglede en Tømmermand, tog han Pladsen og sejlede med til Boston.

Det var i Guldfeberens Dage. Vilde man tjene Penge, maatte man til Kalifornien. Pacifikbanen eksisterede ikke, og Mads Holm tog da med Sejlskib syd om Kap Horn til St. Francisko. I Byen Oakland lige overfor — eller rettere paa den Plads, hvor denne By nu ligger, — anlagde han et Skibsværft, og her tjente han sin Formue.

1855 vendte han hjem. Klædt som en Bandit med en gammel Filthat ned over Ørene og en firløbet Revolver i Bæltet og med Penge og Anvisninger syet ind i et andet Bælte, som han bar indenfor Skjorten, drog han tværs igennem Amerika til Østkysten.

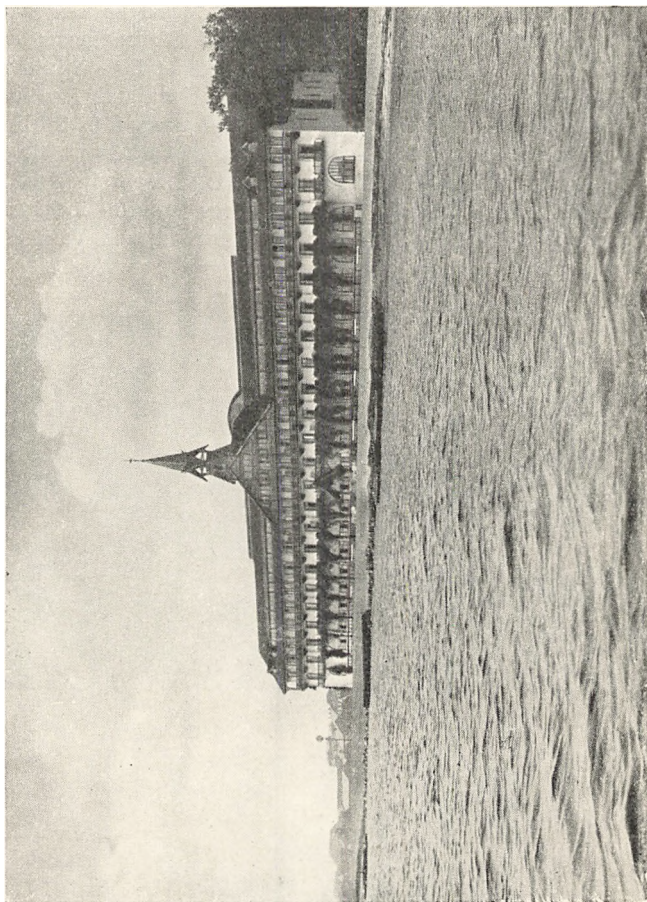
Efter Hjemkomsten drev han en Tid et Skibsværft i Aabenraa, 1870 oprettede han Dampskibsselskabet »Norden«, og 1882 stiftede han Aktieselskabet »Helsingørs Jærnskibs- og Maskinbyggeri« med en Aktiekapital af 1600,000 Kr. Den 5. Juli 1883 løb det første Skib af Stabelen og fik Navnet »Helsingør«. Men dermed var Sagen ikke klaret. I Løbet af fem Aar gik Værftet saaledes tilbage, at Arbejdsstyrken maatte indskrænkes fra 700 Mand til 230. Og for at beskæftige disse maatte man endda lade Blokmageriet dreje Koteskaft til en Købmand og Riggerværkstedet lave Sjiptove til en Legetøjshandler. Mads Holm, som var Formand for Aktieselskabet, traadte da selv til og overtog 1887 uden Løn Stillingen som Direktør. I Løbet af faa Aar steg Arbejdsstyrken nu til over 900 Mand, og Aktieudbyttet til 10 Procent. Og inden sin Død 1892 havde Mads Holm grundfæstet Helsingørs største industrielle Virksomhed. Dennes Udvikling er senere fortsat, saa Værftet nu daglig sysselsætter c: 2000 Arbejdere.

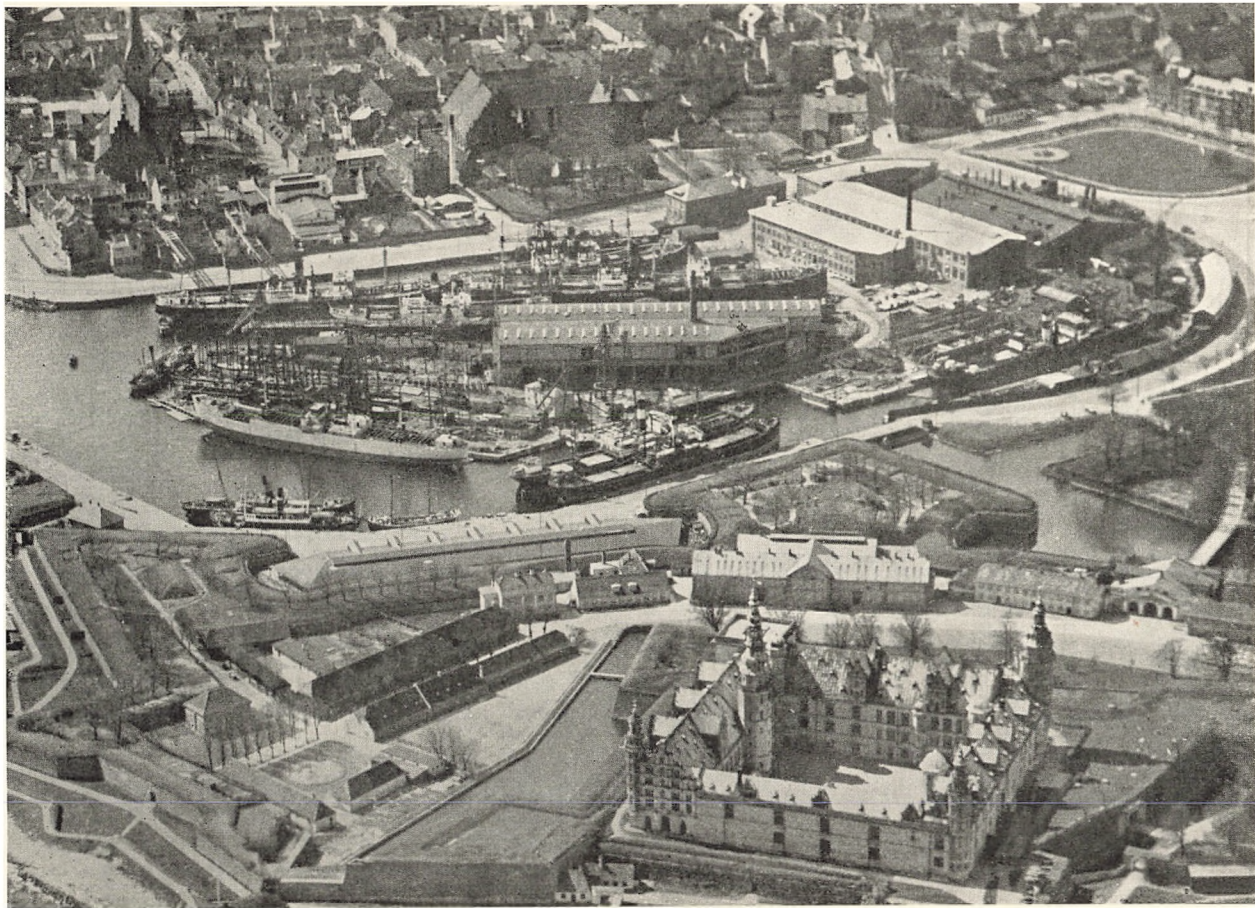
Kronborg Havbad.

Anlæg ved Kronborgvejen med
Rudolf Tegners Danserindebrønd.

Marienlyst Kurhotel set fra Sundet nord for Helsingør

Forrest Kronborg. I Midten Jærnskibsværftet. I Baggrunden St. Olai Kirke og Karmeliterklosteret.

Kronborg.

GENNEM UDENVÆRKERNE. Kronborg var omgivet af *tre Volde med tilhørende Grave*, hvis nordlige Del er bevaret, medens den sydvestlige i stor Udstrækning er sløjft paa Grund af Udvidelse af Havnen.

Ved Indgangen gennem den anden Vold passerer man *Kronværket*. Her mødes *to Vejlinier*, nemlig den middelalderlige *Sidivej fra Esromvej til Krogen* og *Vejen fra Kronborg til Kronborg Have* (se Kortskitsen foran i Bogen). Dette synes at antyde, at her allerede i Krogens Tid var Indgangen til det egentlige Fæstningsterritorium.

Kronværket er opført af Christian V og har over Porten det kendte Vers af *Thomas Kingo*:

Trin ind om Du est værd, jeg lader op min Bue
at aabne Pladsen til det kroned' Slot at skue . . .

Til venstre i Kronværksporten var *Vagtstuen*, og lige overfor denne var *Slavernes Opholdssted* i nogle smaa hvælvede Rum under Volden. I Portens højre Sidehvælvning kunde de bag ved et solidt Gitter faa Lov at trække frisk Luft. Som Regel var de dog kun indespærrede om Natten, da de om Dagen benyttedes til Fæstningsarbejde; men mange af dem maatte bære Jærnring om Hals eller Ben. De blev, som det hed, »*smedet i Jærn*« og maatte lægge Halsen eller Benet paa Ambolten, naar Ringen blev lagt om. De bar en særlig Dragt, der for de »uærlige« Slaver var lysegul, hvorfor disse kaldtes »*Kanariefluglene*«.

SLOTTETS YDRE. Naar man er kommet gennem Kronværket, har man for sig Slottets *Vestfløj*, der mod Syd ender i det store kullede Taarn, der kaldes *Telegraftaarnet*, fordi der paa det har været en optisk Telegraf, og mod Nord i *Kongetaarnet* eller *Kommandanttaarnet*. Foran ligger den indre Vold og Grav. Vi gaar nord om denne til Broen, hvor *Mørke Port* fører gennem Volden, og staar saa foran Slottets Nordfløj, i hvis anden Etage Kongen (senere Kommandanten) havde sine Værelser mod Vest, Dronningen mod Øst mod *Fyrtaarnet*, ogsaa kaldet *Dronningetaarnet*. Det meste af Nordfløjen optages nu af det 1914 oprettede Handels- og Søfartsmuseum.

Træder man ind gennem Porten i nordre Fløj er man i *Slotsgaarden*. Ligefor ligger *Sydfløjen*, i dens østlige Del *Slotskirken* med dens smukke *Portal*, over denne *Riddersalen*, der strækker sig gennem hele Fløjen indtil *Telegraftaarnet*, midt for denne Fløj *Trompetertaarnet*, hvorfra ved festlige Lejligheder Kongens Trompetere modtog Gæsterne med en Fanfare. I Vestfløjens sydlige Del

er den nu restaurerede Rigsraadssal, som senere omtales. Her var de saakaldte Herrekamre, hvor fyrstelige Gæster boede. Mod Øst var i Krogens Tid kun Ringmuren, siden en en-etages Terrassebygning med den pragtfulde Mur af tilhugne Sandsten mod Slotsgaarden. Senere er tilføjet de øvre Etager, hvori Gang fra Dronningens Værelser til Kirken. Midt i Gaarden stod Springvandet.

KROGEN SLOT OG KRONBORG. Der hvor Kronborg Slot nu ligger, laa før det af Erik af Pommern ved 1426 opførte Krogen. Allerede 1588 beretter en engelsk rejsende, at et af Kronborgs Taarne (Telegraftaarnet) stod der forud. Først ved den i Aarene 1924—32 under Ledelse af kongl. Bygningsinspektør Magdahl Nielsen foretagne gennemgribende Restaurering af Slottet er dette Forhold fuldt klarlagt, og det viste sig da i Hovedtrækkene at være saaledes:

Krogen var omgivet af en af røde Teglsten opført Ydermur i Firkant, der indrammede de til Slottet hørende Bygninger, der ikke var sammenbyggede, men kun forbandtes ved Ydermuren. Denne genfindes i det firlængede Kronborgs ydre Mure. Og af Krogens middelalderlige Huse staar tre gemt i det nuværende Kronborg, nemlig *Kongeboligen* til venstre for den nuværende Indgang i den østlige Del af Nordfløjen (med Fyrtaarnet), *Salshuset* (med middelalderligt hvælvet Loft) i den sydlige Del af Vestfløjen (med Telegraftaarnet) og det saakaldte *ny Stenhus* i den nuværende Kirkebygning. Ved Restaureringen er det paa den smukkeste Maade lykkedes at fremdrage adskilligt af disse Dele af det gamle Krogen, saa de besøgende kan iagttage dem. Saaledes ser man i Nordfløjen et cirkelrundt, middelalderligt Vindue og et Parti af en Vindeltrappe fra den gamle Kongebolig, og inde i Sydfløjen staar baade den gamle Salsbygning Ydermur (Telegraftaarnets Sydside) og den vestre Gavl af »det ny Stenhus« i røde Teglstensmure fra Krogens Tid, ligesom Østfløjen rummer et afdækket Parti af den gamle Ringmur.

KRONBORGS OPFØRELSE. Det var 1574, at Frederik II lod Kronborg opføre i røde Munkestensmure. Saaledes har det staaet færdigt, da han i 1577 giver det Navnet Kronborg og befaler, at enhver, som herefter bruger det gamle Navn, skal give »en god Okse« i Bøde. Senere beslutter man sig til overalt at beklæde Murene med skaanske Sandsten og at tække Taget med Kobber, og 1584 staar det færdigt i sin ny Skikkelse rigt smykket med Skulptur og Ornamente. Indvendig blev det prydet med smukt udskaaret, malet eller forgyldt Panelværk, med Malerier og vævede historiske Tapeter. Hans Paaske var Bygmester, men afløstes senere af Antonius van Obergeren. Maleren Hans Knieper udførte Tegningerne til Gobelinerne, som vævedes paa Kongens Væverhus

i Helsingør, og Georg Labenwolff fra Nürnberg opstillede 1583 i Slotsgaarden en kostbar Fontæne, der fremstillede i Midten Neptun, styrende sine tre Heste, medens Skytter fra Basinets Hjørner skød Vandstraaler mod ham. Billedhuggeren Johan Gregorius van der Schardt fra Nijmegen modellerede de 36 Figurer, der blev støbt i Helsingør under hans eget Tilsyn. Under Slottets Volde indrettedes hvælvede Kasematter.

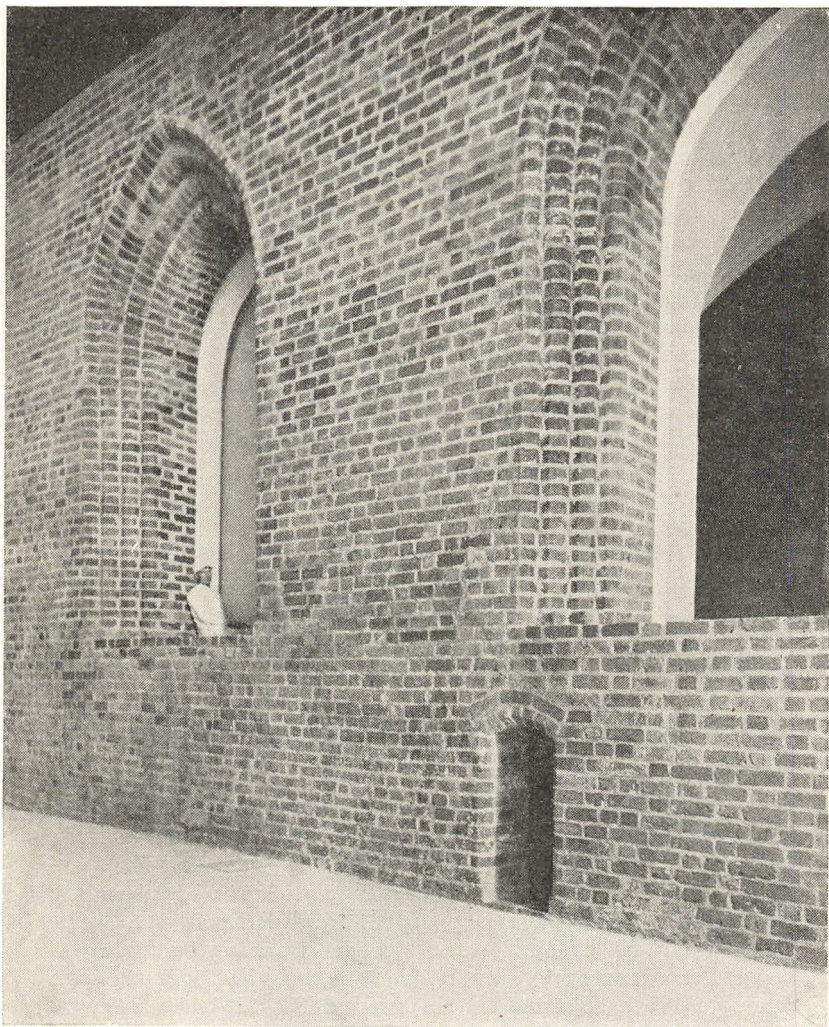
Det blev »det største og rigest udstyrede Slot, Norden endnu havde set«. Omkostningerne ved dets Opførelse var 200,000 Daler, hvilket svarer til nogle Millioner Kroner i vor Tid. De udredtes af Øresundstolden, saa Fr. II med Stolthed kunde sige, at der af den Grund ikke var »lagt nogen Tynge paa hans arme Under-saatter.«

Den 24. Septbr. 1629 var to Haandværkere i Færd med at smelte Bly for dermed at indstøbe Jærnankre i det store Taarn. Om Aftenen ved 10—11 Tiden udbrød der Ild, og *Slottet brændte »alt-sammen«*, hedder det. Murene blev dog staaende, og hvad der var dækket af Hvælvinger skaanedes. De vævede Tapeter synes heller ikke at være brændte. De har vel kunnet tages ned.

Slottet blev opført paany under Ledelse af *Hans Stenvinkel* og synes først at være helt færdigt 1639. Den nuværende *Kirkegavl*, et af Slottets smukkeste Partier, stammer fra denne Opførelse, ligeledes en Overbygning med pyramideformet Tag som det store Taarn nu fik, men som blev skudt ned 1658 af Svenskerne.

SLOTSKIRKEN indviedes 1582, men i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede brugtes den til Munderingskammer og Fægtesal. Efter at være restaureret blev den 1843 paany indviet til kirkeligt Brug. De udskaarne og med Guld og Farver stafferede *Stolestader* og *Pulpiturer* er bevarede. Ligeledes *Thomas Bildhuggers* 1587 udførte *Altartable* med Relief af Korsfæstelsen i forgyldt Alabast og Fr. II's og hans Dronnings Navnetræk og *Valgsprog*. Bag i Kirken er *Slavernes Pladser*.

KASEMATTERNE. Naar man udefra passerer Mørkeport, har man til højre Indgangen til Kasematernes øverste Etage, Disse er paa dette Sted to-etages, men den øverste Del er *den oprindelige Indkørsel*, »*Hvælvingen*«. Den ydre Port var i den vestre Ende af Kasematernes øverste Etage. I denne er ogsaa det Rum, hvor den svenske *General Dahlberg* skal have haft sit Kvarter. Endvidere rummer Kasematterne store murede, oprindelig kobberbeklædte, *Forraadskar* og *Madgryder*, *Spisestue* og *Samlingsstue*, som viser, at de har været beregnet til en betydelig Troppestyrke. Gennem underste Etage fører *den hemmelige Gang*, der fortsætter en Vindeltrappe fra Kongens Værelser, videre gennem Volden ud under

Mur af Krogens Slot afdækket i Kronborgs Sydfloj. Det er den sydlige Del af Salsbygningens østlige Ydermur.

Graven til Stranden lidt nord for Pynten. Hervede er ogsaa de *kileformede Kælderrum*, i hvilke Deltagerne i Kronborgsammensværgelsen sad fængslede. Og her nede hviler efter Sagnet den slumrende *Holger Danske*, der maaske har givet Idéen til Hamlets Faders Aand, der taler fra »the cellarage«.

SUNDETS VOGTER. Kronborgs Bestemmelse var at hindre fjendtlige Skibe i at passere Sundet, og man nærrede dristige Forvent-

ninger om dets Evne i saa Henseende. Et Udslag heraf er den gamle Historie om en af Kronborgs Kanoner ved Navn »Skægget«, med hvilken en Artillerist engang havde klareret et Væddemaal ved at skyde en Ko paa Marken bag ved Helsingborg, uden at Pigen, som sad og malkede den, tog Skade.

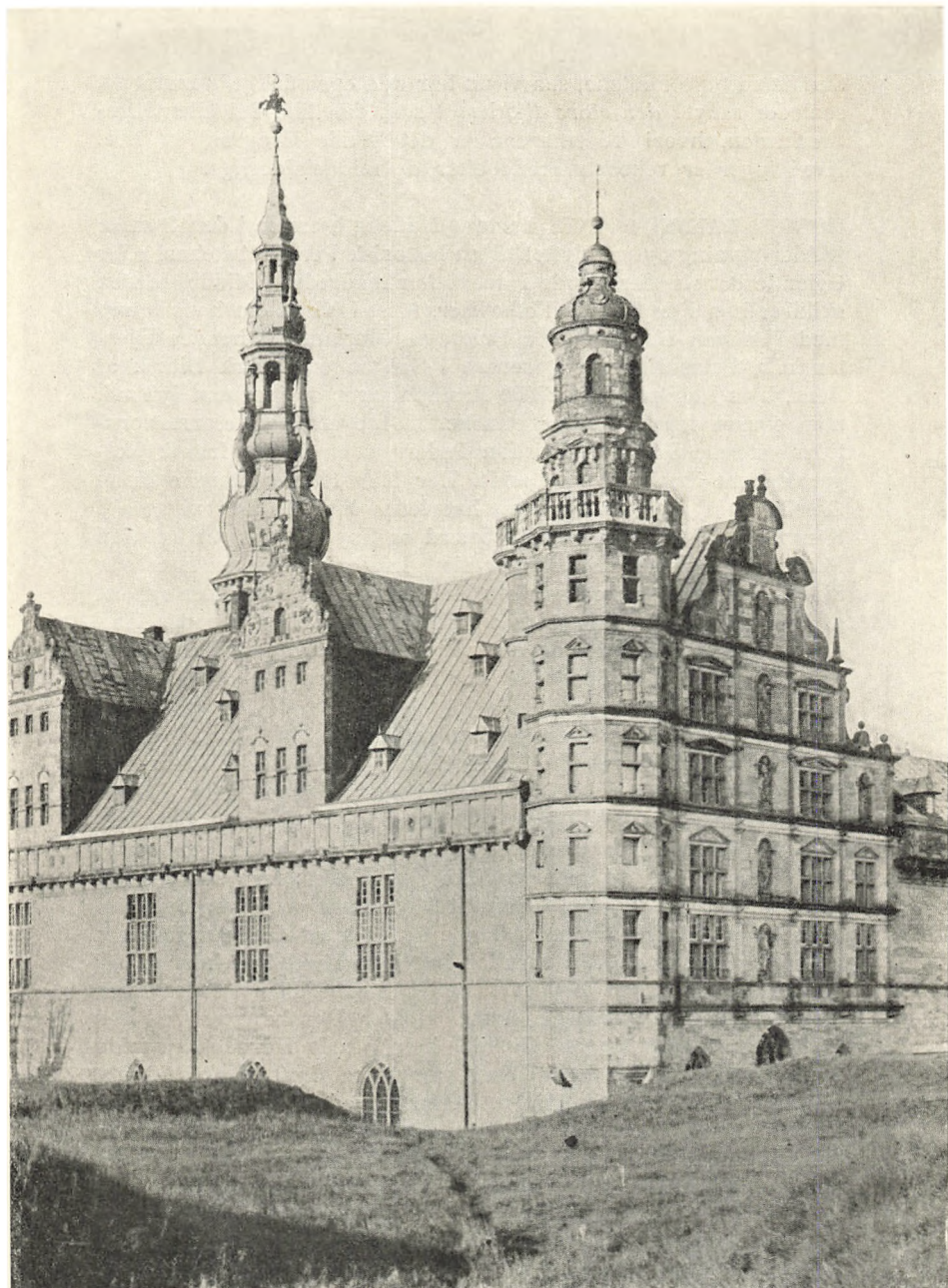
Ved alvorligere Lejligheder synes Skytset dog ikke at have virket med slig Fuldkommenhed. Gang paa Gang passerede fjendtlige Flaader uhindret. Og selv i 1658, da Karl Gustav havde besat Slottet og saaledes kunde beskyde den hollandske Flaade fra begge Sundbredder samtidig med, at den svenske Flaade angreb den syd fra, kunde han ikke hindre Gennemsejlingen.

Almindeligvis hævdede det danske Vagtskib dog sin Myndighed, Skibene maatte stoppe og betale Told. Det krævedes, at de hilste Kronborg ved at stryge deres Topsejl. Undlod de dette, fik de en Kugle fra Slottet og maatte siden samtidig med Tolden betale det Skud, der maatte til for at faa dem til »at stryge og sætte«.

HAVETS BEHERSKER. Som et Vidnesbyrd om, hvorledes Danmarks Herredømme over Østersø og Vestersø anerkendtes, kan anføres, at fra 1583 møder i en Aarrække hvert Aar paa Kronborg engelske Udsendinge for at betale 100 Rosenobler for den aarlige Tilladelse til at sejle om Nordkap for at handle paa russisk Lapland.

Christian IV stred for at bevare Herredømmet paa Havet. Han byggede Skanser paa *Lappesten* (ved nuværende Sommariva) og ligeoverfor paa den svenske Kyst og søgte at anlægge *Blokhus* paa den saakaldte Blokhushgrund, midt i Sundet og en *Havn* ved Helsingør, men hans Krige mislykkedes, og 1645 maatte han finde sig i, at 400 hollandske Handelsskibe, ledsaget af Krigsskibe, passerede uden at betale Told. 1658 besatte Svenskerne Kronborg, og 1660 tog de Skaane, Danmarks Magt til Søs var brudt, kun Sundtolden bevaredes endnu til 1857. Men da Kronborg ikke længere var det repræsentative Udtryk for Danmarks Herredømme over Østersø og Vestersø, tabte det sin Interesse for de danske Konger. Dets Pragt var ikke længere noget Vidnesbyrd om deres Magt, det straalende Kunstværk sank ned til kun at have militær Interesse som Fæstning. Der ofres nu intet videre paa de kongelige Værelsens Udstyr. 1751 anlægges man saaledes et System af en halv Snes *underjordiske Minegange*, af hvilke et Par kom for Dagen under Jubilæumsfesten 1926. Større Dele af Slottet anvendes til Magasiner og til Indkvartering, tilsidst deles den pragtfulde Riddersal i to Etager for at kunne bruges til Kaserne.

Hærloven af 1922 gør en Ende herpaa, og Magdahl Nielsens Restaurering har nu fjernet alle senere tilføjede Etagedelinger,

Kronborg set fra Sydøst.

Til venstre ind mod Gaarden *Trompetertaarnet*, til højre *Kirkegavlen* med *Kakelborg*, ogsaa kaldet *Duetaarnet*, fordi her har været Brevduestation. De nederste spidsbuede Vinduer er til Kirken, over denne er *Riddersalen*.

Skillerum og Skorstene, saa vi nu har den oprindelige Rumdeling, saaledes saavel *den store Riddersal* som den lille *Sal* eller *Rigsraadssalen*, hvori Ydermurene er det gamle Krogens, og hvis Hvælvinger er rekonstruerede efter de middelalderlige.

HOLGER DANSKE-SAGNET hørte oprindelig hjemme i den franske Ridderdigtning og er knyttet til en historisk Person Autchari eller Ogier le danois, der levede i det 8. Aarhundrede. I Middelalderen skildres han i de danske Folkeviser, først i Visen om hans Kamp med Kæmpen Burmann for Prinsesse Gloriant og hendes Hjerterenskær, Prins Karvel, og senere i Sangen om Stærk Didrik af Bern, hvis Hær paa »vel 80000 Heste« drager op igennem Jylland, men overvindes af Holger Danske. 1534 oversatte Reformationstidens største Skribent, Kristian Pedersen, en senere fransk Holger Danske-Krønike paa Dansk. Her blev Holger Danske Kong Gøtriks Søn, og her berettes, hvorledes han til Slut vil gaa i Kampen mod Antikristen med Sværd og Spyd. Dog siger Kristian Pedersen: »Herom maa enhver sige, hvad Gud lægger ham paa Sinde«. Holger Danske-Krøniken blev optrykt atter og atter og læst af hele det danske Folk. Lige op til vore Dage stod den paa Hyl- den ved Bibelens Side, og det var gammel Sæd, at Husfaderen Juleaften oplæste et Stykke af den hellige Skrift og af »den danske Skrift«.

I Folkemunde fortsatte Sagnet imidlertid sin Vækst. Holger Danske blev Helten gemt i Bjerget, der skulde frelse Danmark, naar det kom i yderste Nød. I Kronborgs Kasemat hviler Helten under Danmarks Kongeborg ved Sundets Bred, hvor han kan lytte til Verdenslivet ovenover. I lange Tider havde man hørt Vaabengny nede i de underjordiske Hvælvinger; men ingen turde gaa ned. Saa gav man en dødsdømt Slave Løfte om Livet, hvis han vilde stige ned i de underste Gange og se, hvad der var. Han gik og kom gennem en stor Jerndør ind i en Hvælving, hvor staalklædte Kæmper sad om et mægtigt Stenbord, hvilende deres Hoveder paa de korslagte Arme. Holger Danske, som sad for Bordenden, rejste sig op. Og idet han løftede Hovedet, revnede Stenbordet, i hvilket hans Skæg var vokset fast. »Ræk mig din Haand,« sagde han til Slaven. Denne vovede ikke at give ham Haanden, men rakte ham en Jernstang, som Holger knugede, saa der blev Mærker af hans Fingre. »Hils din Herre,« sagde Holger Danske, »og sig, at naar Tid er, skal vi komme af os selv.«

Hvor Folkeviser og Folkesagn slap op, tog Digteren Ingemann og Komponisten Gade fat. 1837 udkom Ingemanns Holger Danske-Sange, af hvilke mange er gaaede over til at blive Folkesange. Holger Danske blev det danske Folks Nationalhelt. Da den tyske

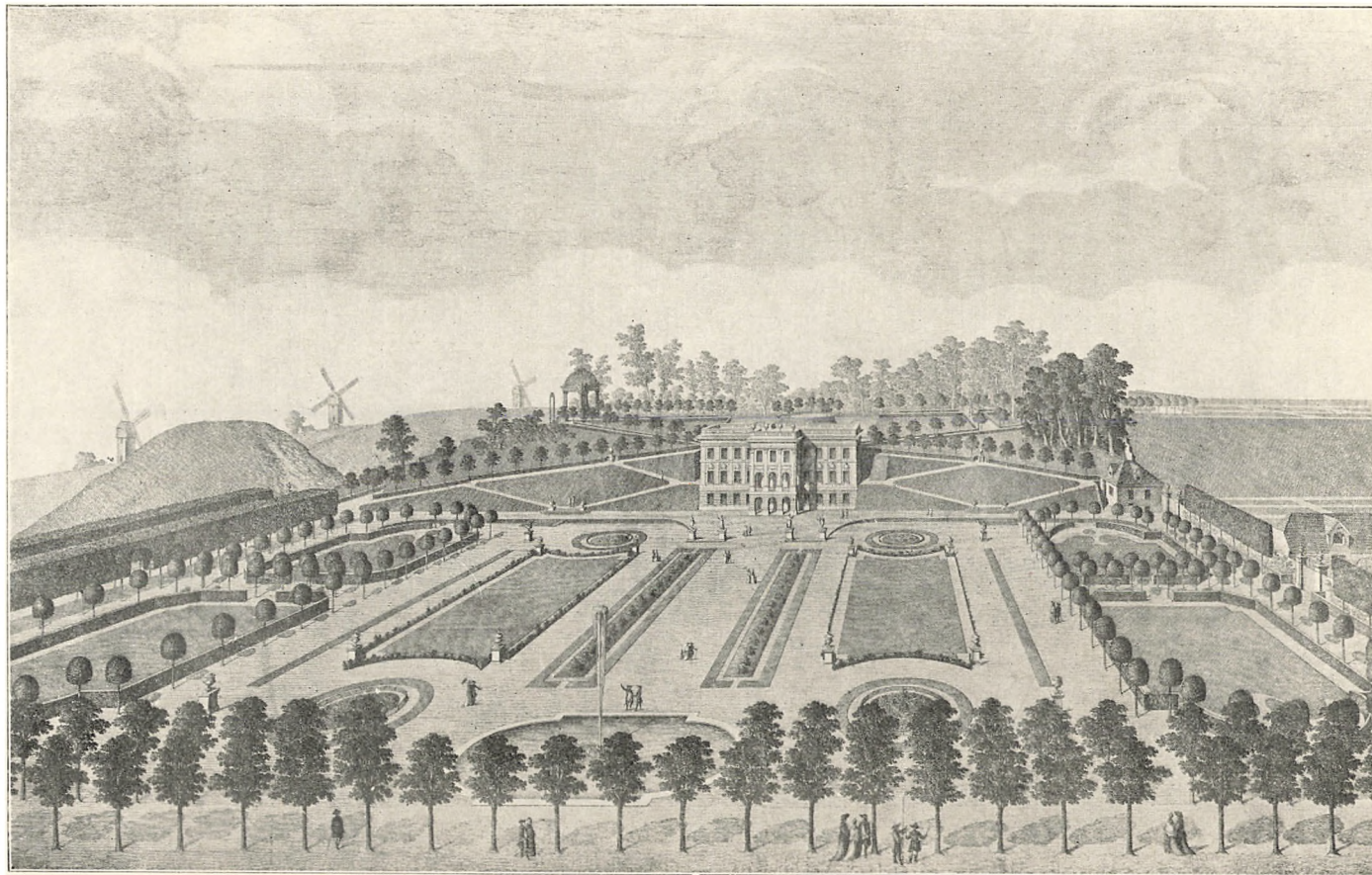
Advokat Gülich i den sønderjydske Stænderforsamling engang udbrød, at Frederik Barbarossa vilde træde ud af Kyffhäuserbjerget for at hjælpe Slesvig-Holstenerne, faldt det derfor saa naturligt for Nis Lorenzen at svare, at saa vilde ogsaa Holger Danske vaagne og hjælpe sine Landsmænd.

SVENSKERNE PAA KRONBORG. Den 17. August 1658 begyndte Svenskerne Belejringen af Kronborg. Fæstningens Besætning var kun 400 Mand, altfor faa til at forsvare den ydre Vold, som derfor ligesom Byen tjente til Støtte for Belejrerne. Den 6. September overgav Besætningen sig mod at faa fri Afmarch »med flyvende Faner, Trommer, Piber, Over- og Undergevær, brændende Lunter, Kugler i Munden og saasom hver og en sig tilrustet«.

Det følgende Aar dannede der sig en Sammensværgelse med det Formaal at tage Fæstningen tilbage. Hovedmændene var Dronningens Foged paa Hørsholm, Lorenz Tuxen, Ridefogden i Kronborg Len, Hans Rostgaard, Præsten Henrik Gerner fra Birkerød, den engelske Oberst Richard Hutchinson og Bygmesteren Oluf Stenvinkel, hvilke to sidstnævnte var i svensk Tjeneste. Planen var følgende: Nogle Bønder skulde levere Brænde til Kronborg. Man vilde da lade en Vogn vælte paa Vindebroen, og de sammensvorne skulde benytte denne Anledning til at samles for at trænge ind paa Slottet. Sammensværgelsen opdagedes ved et opsnappet Brev. Rostgaard og Hutchinson flygtede, Gerner og Stenvinkel blev lagt paa Pinebænk, dog uden Resultat. Stenvinkel blev henrettet i Helsingør »udenfor Svingelen« d. 29. Juli s. A. Hans Hoved sattes paa Stage, og Sagnet fortæller, at en engelsk Matros en Dag klatrede op og kyssede det med de Ord: »Du var en trofast dansk Mand«. Gerner slap efter et Aars Fængsel fri mod store Løsepenge, da Frederik III truede med at øve Gengæld overfor en fornem svensk Fange. Tuxen, som var den ledende, blev vel fængslet, men ikke mistænkt for Deltagelse i Sammensværgelsen. En anden Deltager, Christen Pedersen, Tikøb, døde i Fængslet.

KAROLINE MATHILDE. Ved Middagstid den 17. Januar 1772 rullede en af de kongelige »Guldkarer«, som nu bevares paa Kristiansborg Slot, ind i Helsingør. I Vognen var Dronning Karoline Mathilde, som ved Paladsrevolutionen Natten forud var bleven fængslet, anklaget for at have været Struensees Elskerinde, og ved hendes Side sad Major Castenskjold af de sjællandske Dragoner med dragen Sabel for at bevogte den fornemme Fange. Hun blev nu indespærret i Hjørneværelset mod Sundet.

Efter en rørende Afsked med sin lille Datter Louise Augusta, som ansaas for at være Struensee's Barn, blev hun 30. Maj s. A. af 3 engelske Krigsskibe ført til Hannover.

Marienlyst 1767. Jardins Anlæg. Kobberstik af V. A. Müller. Til venstre Iskulebækken.

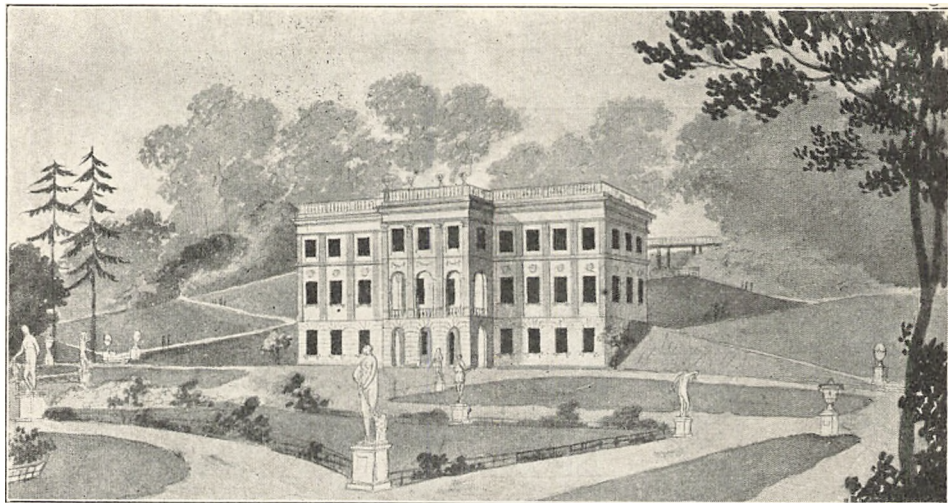
Indgang til Marienlyst Slotspark fra Lappen.

Marienlyst Slot set fra Parterret.

KRONBORG HAVE. — MARIENLYST. — HAMLETS GRAV. Hvor Marienlyst nu ligger, laa i Middelalderen et St. Anna Kapel, senere et St. Anna Kloster. 1576 anlægger Frederik II her Kronborg Have. 1587 fuldføres Havehuset eller Lysthuset, der ligesom selve Haven ofte betegnes som *Lundehave*. Denne Bygning er bevaret i Midterpartiet af det nuværende Slot, dog med noget forandret Facade. I den øverste Etage findes Kongens Værelse, hvor Hans Majestæt — som det hedder 1588 i en engelsk Rejseberetning — »hvil-ler ud efter sine svære Bekymringer« — et Træk, der genfindes i Shakespeares »Hamlet«. — Bygning og Have restaureredes i 1680 af Chr. V og 1716 af Fr. IV. Senere gik Slottet i privat Eje og købtes 1758 af Grev A. G. Moltke, som — vistnok paa Frederik Vs Vegne — lod Arkitekt N. H. Jardin gennemføre et nyt meget smukt Haveanlæg i fransk Stil og give Slottet dets nuværende Skikkelse. Ved Frederik V's Død fik Juliane Marie Slottet, og det fik efter hende 1768 Navnet Marienlyst.

Det engelske Haveanlæg med Hamlets Grav. Juliane Marie overdrog Marienlyst til Kronprins Frederik (VI), der en Tid (1790—91) tænkte paa at tage Ophold her, og som derfor udenfor Havemuren paa den skovklædte Bakkeskrænt mod Nord lod indrette et engelsk landskabeligt Haveanlæg. Dette var en romantisk »Stemningshave«, der bestod af et »Jorderig« og et »Himmerig«, skilt ved en dyb Kløft »Verdens Ende«. Til Jorderigspartiet hørte

Marienlyst Slot 1804. Akvarel af S. L. Lange.

Jorderigspartiet af Manzas 1791 indrettede engelske Anlæg med det allerede 1813 nedrevne Taarn, hvis Grund findes bevaret i et rundt Bed i »Taarnhøjs Have». Akvarel af S. L. Lange 1804.

Dammen med den blomsterklædte Ø ved »Taarnhøj» og et nu nedrevet Udsigtstaarn (i Taarnhøjs Have). »Himmeriget« var længere mod Nord ved Magdalenehøj, hvor en stejl Trappe i Skrænten ved Højstrup Station endnu bærer Navnet »Himmelstigen«. »Verdens Ende« var den tredje Kløft i Skrænten (fra

Til venstre Gravhøjen ved »Verdens Ende« (nær ved Sommariva). Til højre nogle Sten af Skellet mellem »Jorderig« og »Himmerig«.

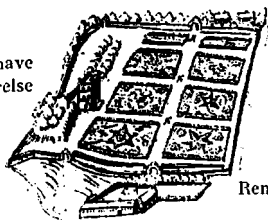
»Himmelstigen« ved Højstrup Station nord for »Verdens Ende«. Rest af Manza's engelske Haveanlæg, fører op til den Del af dette, der skulde forestille Himmerig.

Helsingørsiden). Gennem »Verdens Ende« løb en Bæk, der i Kløftens bredeste Ende var dæmmet op til en lille Sø. Her laa paa Jorderigssiden en Eremithytte, og paa Himmerigssiden en Gravhøj med en brudt Stensøjle, der symboliserede det brudte Menneskeliv. Umiddelbart bag Gravhøjen dannede et Stendige Grænsen mod Himmerig. — Fra Udsigtstaarnet nød man Jorderigs Herligheder, derfra trak man sig i Forsagelse tilbage ad mørke Stier til Eremithyttens Ensomhed, hvorfra man kun ved at passere Graven kunde stige op til Himmerig.

Man rejste i Romantikkens Dage Gravhøje og Gravmonumenter over levende og døde Venner og Slægtinge, ja selv over Romanhelte. Den førnævnte Magdalenehøj har saaledes sit Navn af en Mindesten, som Slottets Beboer, Kammerherre Krogh, her rejste sin Hustru Magdalene, skønt hun overlevede ham i 8 Aar.

I Shakespearenæssancens Tid ved 1800 kom Englændere ofte til »Hamlets By«, hvor de traf mange Landsmænd. Kronborg Have bliver for dem »Hamlets garden«. Saaledes kaldes den allerede fra 1805 paa engelske Kobberstik. I 1816, 200-Aaret for Shakespeares Død, opfører man »Hamlet« i Kasematterne paa Kronborg, og 1818 foreslaas det ved et Selskab i den engelske Konsuls Hus at rejse Shakespearefortolkeren Foersom en Statue i »Hamlets garden«. Omtrent ved denne Tid maa det have været, at Graven ved Eremithytten faar Navnet »Hamlets Grav«. De shakespearebegeistrede fremmede søger ud i det engelske Anlæg, som faldt bedst i Tidens Smag. De dyrkede Ensomheden i Eremithytten med Blikket rettet mod Gravhøjen med den brudte Stensøjle hinsides den rislende Bæk, der dannede Skellet mod »Himmerig«, »Verdens Ende«. Det var for dem, der var vant til de engelske Stemningshaver, en ganske selvfølgelig Ting at opfatte Graven i »Hamlets Have« som »Hamlets Grav«, d. v. s. som en Mindegrav for den shakespeareske Helt. Saaledes var nu den Tids Form for Hyldest til den store Digter. »Hamlets Grav« nævnes første Gang i Henrik Steffens »Gebirgssagen« 1837. — Stensøjlen er nu fjernet, et Stykke af den staar ved »Ophelia Kilde«, og Gravhøjen ses endnu ved »Verdens Ende«.

Lundehave
med Kongens Værelse

c: 1680

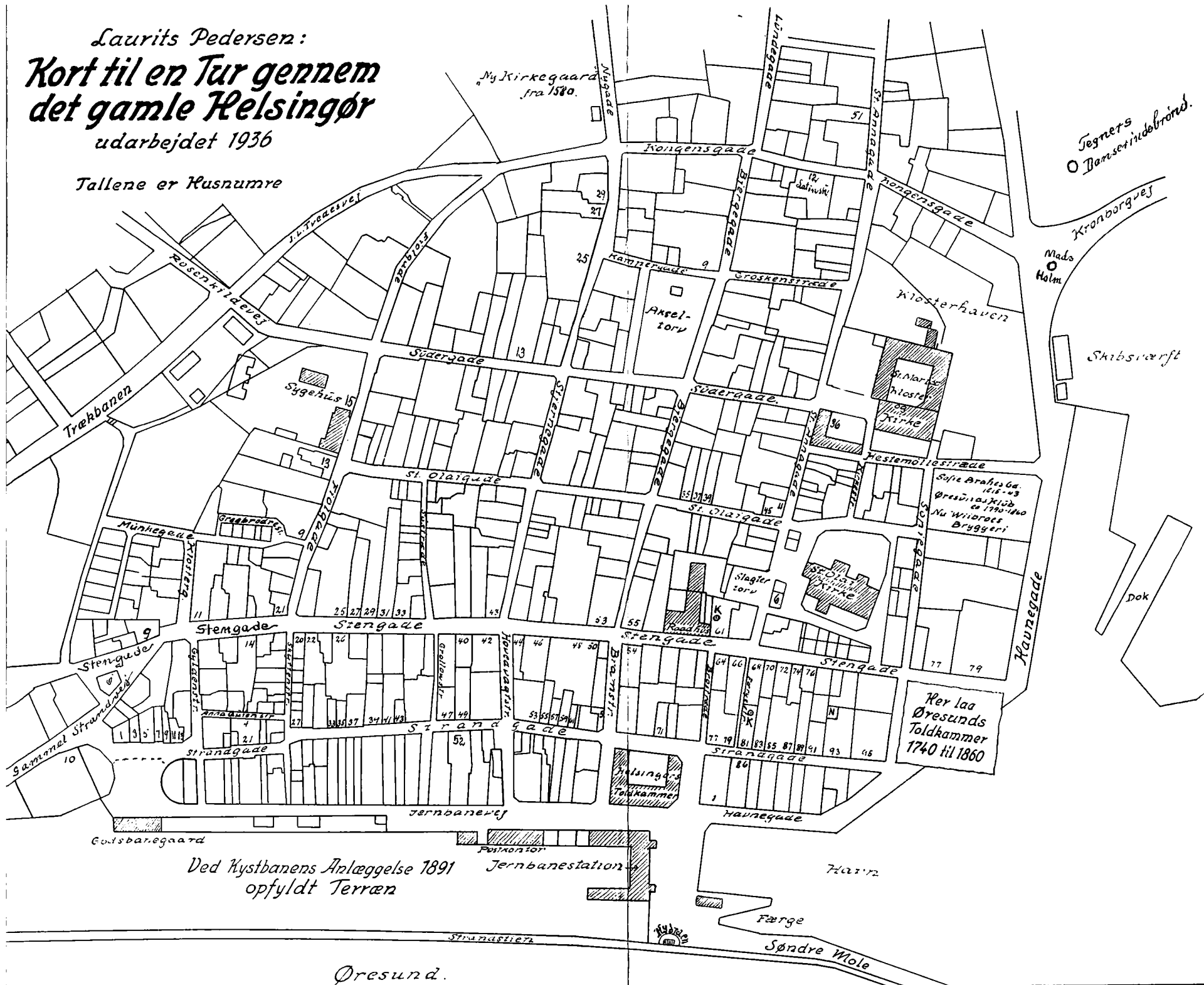
Rendebanen

Lundegaard

Laurits Pedersen:
**Kort til en Tur gennem
det gamle Helsingør**

udarbejdet 1936

Tallene er Husnumre

Nye Kirkegaard
fra 1580.

Tegnets
Ø
Dansk Indbrænd.

Mads
Ø
Holm

Kiøsterhaugen

Skibsvarft

St. Mariæ
Kloster
Kirke

Westermøllestræde
Sofie Brahes Gd.
1616-43
Øresundskild
ca 1770-1860
Nu Wilhøgs
Bryggeri

St. Olavs
Kirke

Her laa
Øresunds
Toldkammer
1740 til 1860

Helsingørs
Toldkammer

Ved Kystbanens Anlæggelse 1891
opfyldt Terræn

Jernbanestation

Haritz

Færge

Søndre Mole

Øresund.

Kronenburg

Donabat huic operi
Hieronymus Scholeus.

Olde Tolbod

Koll

Die Sondt

J. J. J.

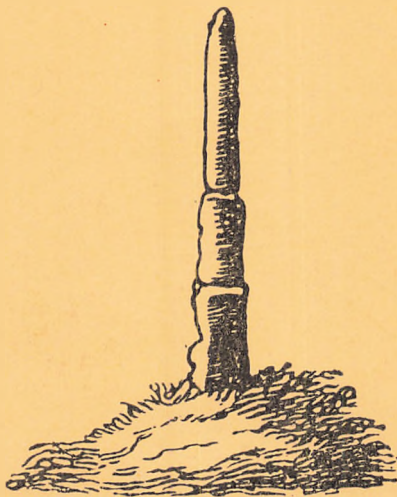
Kronborg og Øresundstoldkammeret c. 1580. Af Braunius Theatrum urbium efter Tegning af Tapetvæveren Hans Knieper.

William Kemp med sin Dreng, dansende sin Morrisdans. Kemp var sammen med to andre af Shakespeares Kammerater i Helsingør 1586.

giffret forsat lade færdig, og planker,
 værk Lunden Laurits Skrivters og
 Raadhusgaard, som folk red neder,
 igennem tid og Længsel legte i Raadhus
 gaarden _____ in J

Af Helsingør Kønnerregnskab 1585. Der staar: Givet for at lade færdige det Plankeværk imellem Laurits Skrivters og Raadhusgaarden som Folk red neder, den Tid de engelske legte i Raadhusgaarden.

Hamlets Grave, tegnet af A. Kohl 1846.